

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Nikol Marholtová

Výbor pro práva dítěte

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Výbor pro práva dítěte vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce, včetně poznámek pod čarou, má 106.132 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 6. 12. 2023

Nikol Marholtová

Nikol Marholtová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě vyjádřila velké díky vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. Ondřejovi Svačkovi, LL.M. Ph.D., který mi byl nejen při tvorbě diplomové práce, ale i v průběhu studia nápomocen a svojí ochotou a lidskostí mě mimo jiné i motivoval k hlubšímu studiu mezinárodního práva. Největší díky však patří mému blízkému okolí, rodině a přátelům, kteří ve mně v průběhu celého studia vždy věřili a byli mou silnou oporou.

Obsah

1	Úvod	5
2	Lidskoprávní výbory sledující provádění hlavních mezinárodních smluv o lidských právech v souvislosti s právy dítěte	7
2.1	Lidskoprávní výbory obecně.....	7
2.2	Práva dítěte v kontextu základních lidskoprávních smluv	11
3	Výbor pro práva dítěte	14
3.1	Úmluva o právech dítěte	16
3.1.1	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů	19
3.1.2	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (Druhý opční protokol, OPSC)	20
3.2	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení – individuální stížnostní procedura, podnět k vyšetřování a mezistátní vyšetřování	21
3.3	Přezkum zpráv prostřednictvím Výboru pro práva dítěte	25
3.4	Obecné komentáře Výboru pro práva dítěte.....	30
3.4.1	Obecný komentář č. 26 o právech dětí a životním prostředí se zvláštním zaměřením na změnu klimatu.....	32
3.4.2	Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska	34
4	Soft-law.....	37
4.1	Pojem soft-law	37
4.2	Dodržování a provádění soft-law na národní úrovni.....	38
5	Závěr.....	42
6	Seznam použitých zdrojů.....	44
7	Abstrakt	52
8	Abstract	53
9	Klíčová slova.....	54
10	Key words	55

1 Úvod

Jak značí název diplomové práce, práce bude věnována Výboru pro práva dítěte, který zaujímá důležité postavení v mezinárodněprávní ochraně dětí.

Toto téma jsem si zvolila, protože vidím velký smysl v ochraně dětí, které jsou dle mého nejzranitelnějším článkem naší společnosti a zaslouhují tu nejvyšší možnou ochranu v jejich mnohdy nespravedlivě těžkém životě. Věřím v to, že pokud chceme zodpovědně přistupovat k naší budoucnosti, je důležité myslet v první řadě na naši přítomnost a tu vidím v dětech, které budou jednou právě onu budoucnost tvořit.

Těžiště diplomové práce se bude věnovat Výboru pro práva dítěte, jeho pravomocem a s tím související individuální stížnostní procedurou, tvorbě obecných komentářů nebo vydávání doporučení jednotlivým státům, přičemž bych tímto chtěla dosáhnout obecného pohledu na jeho činnost a fungování.

Právě výše uvedená individuální stížnostní procedura je dle mého jednou ze stěžejních pravomocí Výboru pro práva dítěte. V souvislosti s ní je pak důležité i bližší přiblížení Úmluvy o právech dítěte, případně pak souvisejícího Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení. Mým cílem bude tedy nejen přiblížení těchto dvou významných mezinárodních dokumentů, ale rovněž pochopení toho, jak celá individuální stížnostní procedura probíhá a poskytnutí určitého návodu za jakých podmínek a jakým způsobem postupovat při podání oznámení.

Jednotlivé obecné komentáře, které Výbor pro práva dítěte produkuje mohou sloužit jako důležité interpretační vodítko k lepšímu pochopení smyslu textu Úmluvy o právech dítěte, prostřednictvím nichž dochází k odstranění významových nesrovnalostí. Dalším z mých cílů při zpracování diplomové práce tudíž bude poskytnout čtenáři jakými oblastmi se Výbor pro práva dítěte v posledních letech zabíral. Stejně pak budu postupovat i v rámci doporučení, které Výbor pravidelně vydává, a to ve vztahu k České republice. Pokusím se provést analýzu toho, jaké problémy na národní úrovni vyvstávají a jaká opatření doporučuje Výbor pro jejich eliminaci přijat.

S tím také neodmyslitelně souvisí otázka tzv. „soft-law“. Jedním z mých cílů v rámci diplomové práce tak bude také seznámení se s tímto pojmem a rovněž se pokusím rozvést otázku toho, jakým způsobem probíhá jeho provádění na národní úrovni a zamyšlení se nad tím, zda je takové provádění dostatečné.

Kladu si za cíl poskytnout touto diplomovou prací čtenáři komplexní pohled na to, jakými otázkami, respektive jakou problematikou se Výbor pro práva dítěte zabývá a jaký postoj k jednotlivým otázkám zaujímá, případně jaká doporučení vydává. Domnívám se, že právě taková

analýza a následné vytvoření uceleného přehledu může přinést nejen komplexní pohled na rozhodovací činnost Výboru pro práva dítěte, ale rovněž tak může přinést zajímavé náměty pro to, jakým směrem by se mohla ochrana dětí dále pohybovat v rámci našeho právního systému.

2 Lidskoprávní výbory sledující provádění hlavních mezinárodních smluv o lidských právech v souvislosti s právy dítěte

2.1 Lidskoprávní výbory obecně

Lidskoprávní výbory (*Treaty bodies*) jsou nezávislé orgány vznikající na základě mezinárodních smluv sledujících ochranu lidských práv. Nezávislost lidskoprávních výborů je jejich charakteristickým rysem, který zaručuje objektivitu a neselektivní přístup ke všem lidským právům, mimo politický kontext.¹

Každý z těchto výborů je obsazen experty z oblasti lidských práv, kteří jsou členskými státy nominováni a voleni pro čtyřleté období. Proces personální obměny obsazení výborů se však odehrává každý druhý rok, polovina celkového obsazení výborů se pak mění každý druhý rok. Mandáty členů jsou obnovitelné, je tedy možné, aby jednotliví kandidáti zastávali funkci ve výboru i vícekrát. Výjimku z toho tvoří Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, Výbor pro nucená zmizení a Podvýbor pro prevenci mučení, u kterých je možné tento mandát opakovat pouze jednou.² Členové jednotlivých výborů jsou nezávislí, nestranní experti v oblasti lidských práv, s vysokými morálními standarty.³ K posílení těchto předpokladů byly přijaty předsedy lidskoprávních výborů, při jejich pravidelném, 24. zasedání v roce 2012, Pokyny pro nezávislost a nestrannost členů lidskoprávních výborů. Pokyny stanovují vedle obecných principů, jimiž by se jednotliví členové v rámci svého mandátu řídit rovněž to, jakým způsobem mají být tyto principy aplikovány v praxi. Zdůrazňují, že členové výborů mají být nezávislí a nestranní nejen ve svém jednání, ale také ve svém vnímání, zejména v situacích, ke kterým mají osobní vztah – typicky s ohledem na státní příslušnost nebo místo bydliště. Jak bylo uvedeno, pokyny nejen pokládají základní principy, ale rovněž se věnují jejich uplatňování, v kontextu výše uvedeného jde tedy zejména o situace případného střetu zájmů, kdy by dotčení členové neměli být účastní na

¹ KONEVA A. Strengthening the Human Rights Treaty Body System Today: Achievements and Challenges. [online] Conference Paper; 2018 2nd International Conference on Education Science and Economic Management (ICESEM 2018). 2018 [cit. 20-11-2023]. s. 112. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/327521349> Strengthening the Human Rights Treaty Body System Today Achievements and Challenges

² UNITED NATIONS, HUMAN RIGHTS; OFFICE OF THE HIGHT COMMISSIONER. The United Nations Human Rights Treaty System [online]. United Nations, New York and Geneva, 2012 [cit. 01-11-2023]. Fact sheet No. 30/Rev. 1. s. 20. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet30Rev1.pdf>

³ INTERNATIONAL SERVICE FOR HUMAN RIGHTS. A simple guide to the UN Treaty bodies System [online]. 2015 [cit. 01-11-2023]. s. 26 Dostupné z: https://ishr.ch/sites/default/files/article/files/ishr_simpleguide_eng_web.pdf

souvisejících postupech výborů. Členové by tak například neměli participovat na přezkumu pravidelných zpráv těch smluvních stran, jejichž občany jsou či se účastnit vyšetřování těchto států.

Cílem činnosti lidskoprávních výborů je zejména dohled nad prováděním pravidel stanovených příslušnými mezinárodními smlouvami jednotlivými smluvními stranami. Jedním z mechanismů pro takový dohled je tzv. přezkum zpráv, přičemž prostřednictvím pravidelně přijímaných zpráv a na to navazujících doporučení, která v sobě zahrnují vytknutí nejkritičtějších oblastí, včetně východisek pro jejich nápravu, se výborům dostává komplexního pohledu na implementaci lidských práv v rámci daného státu – smluvní strany. Mimo to pak je možné u jednotlivých výborů podat tzv. individuální oznámení – stížnost (*individual complaint*), pro porušení lidských práv, a to ať už strany jednotlivce či skupiny jednotlivců, určitou obdobou jsou pak tzv. mezistátní oznámení (*state-to-state complaints*). Výbory však mohou činit kroky i z vlastní iniciativy, a to prostřednictvím tzv. vyšetřování (*inquires*). Neméně důležitou roli v činnosti lidskoprávních výborů zastává rovněž interpretace lidskoprávních smluv, a to prostřednictvím tzv. obecných komentářů (*general comments*).⁴ Pomocí nich k dochází k eliminaci významových nesrovnalostí, k hlubšímu pochopení smyslu jednotlivých ustanovení, stejně tak jako k posílení ochrany lidských práv a rovněž posílení vnímání postavení výborů.⁵

Vydávání rozhodnutí v rámci individuální stížnostní procedury přísluší všem lidskoprávním výborům vyjma Výboru pro migrující pracovníky. První podmínkou pro podání oznámení je to, aby stěžovatel podával své oznámení na stát, který je smluvní stranou dané mezinárodní smlouvy, jejíž ustanovení měla být jednáním státu porušena. Druhou podmínkou je uznání pravomoci příslušného výboru posuzovat individuální oznámení, a to na základě ratifikace opčního protokolu anebo na základě prohlášení takového charakteru v souladu se zněním konkrétního článku dané mezinárodní smlouvy.⁶

Šetření a rozhodování lidskoprávních výborů v oblasti mezistátních oznámení, prostřednictvím nichž je smluvním stranám u příslušného lidskoprávního výboru umožněno upozornit na případné porušení práv plynoucích z jednotlivých mezinárodních smluv, nejsou v praxi příliš používaná, v čemž může sehrávat roli riziko reciprocity daného oznámení.⁷ Do dnešního dne byla tyto mezistátní oznámení podána pouze třikrát. Výbor pro odstranění rasové

⁴ What treaty bodies do. ohchr.org [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/what-treaty-bodies-do>

⁵ CUSACK, S., PUSEY L. CEDAW and the Rights to Non-Discrimination and Equality. Melbourne Journal of International Law [online]. roč. 14. 2013 [cit. 20-11-2023]. s. 30. Dostupné z: https://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0003/1687440/03Cusack1.pdf

⁶ Complaints about human rights violations. ohchr.org [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/complaints-about-human-rights-violations>

⁷ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 677

diskriminace obdržel v roce 2018 dvě mezistátní oznámení podaná Katarom proti Království Saúdské Arábie a Spojeným arabským emirátům a dále, téhož roku, mezistátní oznámení předložila Palestina proti Izraeli.⁸ Pravomoc je v tomto ohledu dána Výboru proti mučení, Výboru pro migrující pracovníky, Výboru pro nucená zmizení, Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva, Výboru pro odstranění rasové diskriminace, Výboru pro práva dítěte a Výboru pro lidská práva.

Po obdržení spolehlivých informací o závažném nebo systematickém porušování práv, plynoucích z příslušných mezinárodních smluv, mohou Výbor proti mučení, Výbor pro odstranění diskriminace žen, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, Výbor pro nucená zmizení, Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva a Výbor pro práva dítěte, z vlastního podnětu zahájit šetření vůči smluvním stranám.⁹

Podávání a přezkum periodických zpráv, včetně následných doporučení se liší zejména v tom, v jakém časovém rozpětí mají smluvní strany zprávy podávat, což navazuje na to, jak často budou zprávy přezkoumávány a hodnoceny. Tato doba je odlišná v rámci podání první zprávy, kdy nejkratší a rovněž nejčastější lhůtou pro její podání je jeden rok (např. Výbor pro lidská práva), nejdelší lhůta je pak dvouletá (např. Výbor pro práva dítěte). Pro podávání periodických zpráv je lhůta nejméně dvouletá (Výbor pro odstranění rasové diskriminace), nejčastěji čtyřletá (např. Výbor pro odstranění diskriminace žen) a nejdelší je pak lhůta pětiletá (např. Výbor pro práva dítěte).¹⁰

Specifická rozhodnutí vydává Výbor pro odstranění všech forem diskriminace, a to tzv. včasné varování (*early warning*). Jeho cílem je zabránit tomu, aby stávající problémy přerostly v rozsáhlejší konflikty. Zvláštní pro tento Výbor jsou i tzv. naléhavé postupy (*urgent procedures*), které reagují na problémy, jež vyžadují okamžitou pozornost, aby se zabránilo závažnému porušování Úmluvy o odstraňování všech forem diskriminace.¹¹

Ačkoliv jejich ustavení sledovalo laicky řečeno prostý cíl, a to monitorování provádění základních mezinárodních smluv o lidských právech, v současnosti lze zkonstatovat, že výbory zastávají zásadní roli při prosazování a zlepšování lidských práv a svobod.¹²

⁸ Více informací, včetně mezistátních oznámení a navazujících rozhodnutí je možno zobrazit zde: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cerd/inter-state-communications>

⁹ Complaints about human rights violations. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/complaints-about-human-rights-violations>

¹⁰ Treaty based bodies. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://research.un.org/en/docs/humanrights/treaties>

¹¹ About early warning and urgent procedures. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cerd/about-early-warning-and-urgent-procedures>

¹² Marrakech Statement on strengthening the relationship between national human rights institutions and the human rights treaty bodies system (2010)

V současnosti existuje celkem devět takových výborů a jeden podvýbor¹³;

- Výbor pro lidská práva (*Human Rights Committee*), zřízený prostřednictvím Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,
- Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva (*Committee on Economic, Social and Cultural Rights*), zřízený prostřednictvím Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech,
- Výbor pro odstranění rasové diskriminace (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*), zřízený prostřednictvím Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace,
- Výbor pro odstranění diskriminace žen (*Committee on the Elimination of Discrimination against Women*), zřízený prostřednictvím Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen,
- Výbor proti mučení (*Committee against Torture*), zřízený prostřednictvím Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,
- Podvýbor pro prevenci mučení (*Subcommittee on Prevention of Torture*), zřízený prostřednictvím Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,
- Výbor pro migrující pracovníky (*Committee on Migrant Workers*), zřízený prostřednictvím Mezinárodní úmluvy o ochraně práv všech migrujících pracovníků a jejich rodin,
- Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (*Committee on the Rights of Persons with Disabilities*), zřízený prostřednictvím Mezinárodní úmluvy o právech osob se zdravotním postižením,
- Výbor pro nucená zmizení (*Committee on Enforced Disappearances*), zřízený prostřednictvím Mezinárodní úmluvy o ochraně všech osob před nuceným zmizením,
- Výbor pro práva dítěte (*Committee on the Rights of Child*), zřízený Úmluvou o právech dítěte.

Jednotlivé lidskoprávní výbory je však nutno vnímat jako systém, nikoliv jako na sobě nezávislá tělesa, kdy tento čelí jak výzvám, tak příležitostem.¹⁴ Obavy z efektivity činnosti lidskoprávních výborů, určitá laxnost států při plnění doporučení, nedostatek povědomí veřejnosti o činnosti výborů nebo také finanční zdroje jsou hlavními výzvami, kterým musí lidskoprávní výbory čelit. Posilňování individuálního postavení výborů přímou úměrou odpovídá i posilňování systému jako takového. Za účelem posílení efektivity, harmonizace a reformy činnosti

¹³ Více informací k jednotlivým lidskoprávním výborům Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies>

¹⁴ The Dublin Statement on the Process of Strengthening of the United Nations Human Rights Treaty Body System, November 2009, čl. 4

lidskoprávních výborů byla v roce 2014 přijata Valným shromážděním OSN rezoluce¹⁵, která ve svém základu usiluje právě o to, aby výše popsaná úskalí činnosti výborů mohla být co nejvíce eliminována.

I přes překážky však lidskoprávní výbory zažívají kontinuální vývoj vpřed a jejich činnost má velký potenciál, a to i ohledem na počet ratifikací klíčových mezinárodních smluv v oblasti lidských práv.¹⁶

2.2 Práva dítěte v kontextu základních lidskoprávních smluv

S vysokým počtem instrumentů sledujících ochranu a posilování lidských práv v kontextu ochrany každé lidské bytosti se nabízí otázka, zda se tato práva vztahují i na děti, zejména se pak někteří autoři vyjadřují v tom ohledu, že ne všechna taková práva a související nároky by měla náležet i dětem, a to zejména práva politická či ekonomická.¹⁷ Freeman pak přináší odlišný postoj, když říká, že uznání dětských práv jako lidských práv je současně uznáním, že děti jsou lidé, že nejsou zvířata nebo kusy majetku.¹⁸ Negativní úvahy o tom, zda-li jsou tedy veškerá lidská práva aplikovatelná i pro děti, překonává kontinuálně prostřednictvím svých rozhodnutí Valné shromáždění, které prosazuje všeobecnou platnost a nedělitelnost lidských práv. I přes to však zaznívá neustálá kritika současného konceptu práv dětí, a to i právě v souvislosti s politickými právy, např. hranice volebního věku a obavy z jejího případného snižování.¹⁹

Otázka toho, zda všechna lidská práva jsou rovněž dětskými právy je tedy jednou z aktuálních otázek mezinárodního práva veřejného, v mnoha ohledech zřejmě i otázkou politickou a odpovědi na ni budou zjevně rozporuplné i v nejbližší budoucnosti. Co však nelze rozporovat je to, že děti práva mají, což potvrzuje už jen existence Úmluvy o právech dítěte a fakt, že se jedná o celosvětově velmi významně uznávaný právní dokument.

Ochrana dětských práv je tedy komplexním mechanismem a nelze se v rámci diskuze o ní omezit pouze na určité právní instrumenty, nýbrž je nutné se na dětská práva dívat jako na široký celek, kdy jeho hranice mohou naprosto splývat s hranicemi lidských práv.

¹⁵ Resolution A/RES/68/268 adopted by the General Assembly (2014)

¹⁶ KONEVA A. Strengthening the Human Rights Treaty Body System Today: Achievements and Challenges. [online] Conference Paper; 2018 2nd International Conference on Education Science and Economic Management (ICESEM 2018). 2018 [cit. 20-11-2023]. s. 113. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/327521349> Strengthening the Human Rights Treaty Body System Today Achievements and Challenges

¹⁷ BUEREN, G.V. The International Law on the Rights of the Child. Martinus Nijhoff Publisher. 1995. s. 5

¹⁸ FREEMAN, M. Children's rights as human rights: Reading the UNCRC. In: In: QVORTRUP J., CORSARO W.A., HONIG MS. (eds) The Palgrave Handbook of Childhood Studies. Palgrave macmillan. 2012. s. 384

¹⁹ BRZOBOHATÝ R. Ideové a metodologické předpoklady přístupu založeného na právech dítěte. In: Jílek D., Čechová I. (eds.). Aktuální otázky ochrany práv dětí, Informování dětí o jejich právech. Česko-britská o.p.s. 2017. s. 279

Zvláštní práva jsou dětem přiznána mimo Úmluvu o právech dítěte i v rámci dalších mezinárodních smluv sledujících ochranu lidských práv. Příkladem může být Mezinárodní pakt o občanských a politických právech²⁰, který v rámci svého znění dětem a mladistvým²¹ přiznává určitá práva, která náleží pouze jim, jako zvláštnímu subjektu; chrání osoby mladší osmnácti let před trestem smrti²², stanovuje speciální podmínky pro mladistvé zbavené osobní svobody²³, poskytuje dětem a mladistvým zvláštní ochranu v rámci soudního řízení²⁴ či zaručuje právo na státní příslušnost, jméno, stejně jako právo na ochranu bez jakékoliv diskriminace ze strany rodiny, společnosti a státu.²⁵ Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen²⁶ naproti tomu poskytuje ochranu dětským právům zpravidla nepřímo, respektive nestanovuje pravidla, která by se vztahovala pouze pro speciální subjekty - děti, ale koncipuje některá z pravidel tak, aby prostřednictvím nich byly děti a jejich zájmy chráněny. V rámci znění Úmluvy je kladen v souvislosti s dětmi důraz zejména na ochranu rodinného života, občanská práva, respektive práva vztahující se k občanství, sociální aspekty nebo odstranění příbuzných forem diskriminace, to vše s ohledem na nejlepší zájem dítěte. S principem nejlepšího zájmu dítěte dále pracuje také Úmluva o právech osob se zdravotním postižením²⁷; zvláštní důraz je kladen na jejich zvýšenou zranitelnost, zejména v oblasti jednání a rozhodování, které jménem zdravotně postižených dětí činí jiné osoby.

Právě nejlepší zájem dítěte tvoří základní princip v rámci ochrany dětských práv. Vyvíjel se postupně v rámci desetiletí, kdy byl zahrnut již v Deklaraci práv dítěte z roku 1959 a dále pak v rámci výše zmíněné Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen v roce 1979. Nicméně kodifikace principu v Úmluvě o právech dítěte v roce 1989 byla nejvýznamnějším milníkem v jeho vývoji. Ustanovení čl. 3 Úmluvy o právech dítěte sleduje záměr stanovit princip nejlepšího zájmu dítěte jako apriorní pravidlo při rozhodování o právech dítěte. Rozsáhlé ratifikace Úmluvy o právech dítěte dále posílily status tohoto principu, stejně tak jako skutečnost, že jej státy zahrnuly do svého vnitrostátního práva.

Výše uvedené vytváří hypotézu toho, že princip nejlepšího zájmu dítěte je možno označit jako mezinárodní obyčej, který působí i vůči státům, které nejsou smluvními stranami Úmluvy o právech dítěte. Aby bylo možno označit určité pravidlo jako mezinárodní obyčej, je nutné naplnění

²⁰ International Covenant on Civil and Political Rights (1966) (*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*)

²¹ Viz. níže; dítětem se rozumí každá osoba, která nedovršila osmnácti let, případně osoba, která není dle vnitrostátní úpravy zletilá.

²² International Covenant on Civil and Political Rights, čl. 6 (1966) (*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*)

²³ Tamtéž, čl. 10

²⁴ Tamtéž, čl. 14

²⁵ Tamtéž, čl. 24

²⁶ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1979) (*Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen*)

²⁷ Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) (*Úmluva o právech osob se zdravotním postižením*)

materiálního a subjektivního prvku obyčeje, *usus longaevus* a *opinio juris*.²⁸ Princip se běžně vyskytuje ve vnitrostátních právních předpisech států, je zakotven v mezinárodních smlouvách ratifikovaných většinou států a obecně uplatňován v mezivládních vztazích, mimo to je i předmětem tzv. soft-law pravidel.²⁹ V souladu s tím je možno uzavřít, že princip nejlepšího zájmu je mezinárodním obyčejem. *A contrario* se však nabízí otázka, zda je možné, aby pravidlo stanové Úmluvou o právech dítěte, mohlo být přetransformováno do mezinárodního obyčeje. Mezinárodní obyčeje, typické pro svoji nejednoznačnost a rozsáhlost, formovaly současné mezinárodní smlouvy, přičemž kodifikace přinesla jejich jasnější a konkrétnější podobu. Je-li možné transformovat mezinárodní obyčeje na kodifikovaná pravidla, měl by platit i opačný postup.³⁰ Princip nejlepšího zájmu dítěte tak může obstát jako mezinárodní obyčej, kterým jsou státy vázány bez ohledu na to, zda jsou smluvními stranami Úmluvy o právech dítěte, či nikoli.

²⁸ ŠTURMA, P. Mezinárodní obyčej. In: HENDRYCH D. a kol. Právní slovník. Praha: C. H. Beck. 2009

²⁹ SUPAAT D. Establishing the best interests of the child rule as an international custom [online]. International Journal of Business, Economics and Law, Vol. 5, Issue 4. 2014 [cit. 20-11-2023]. s. 113. Dostupné z: <https://ijbel.com/wp-content/uploads/2014/12/LAW-48-Establishing-The-Best-Interests-Of-The-Child-Rule-As-An-International-Customs.pdf>

³⁰ ALWAN, B. WADI, S. Transformation International Rules Convention to Custom. Journal of Juridical and Political Science [online]. 2022 [cit. 20-11-2023]. s. 135. Dostupné z: <https://www.iasj.net/iasj/article/239555>

3 Výbor pro práva dítěte

Výbor pro práva dítěte je jedním z lidskoprávních výborů, kterému náleží dohled nad dodržováním implementace jednotlivých práv plynoucích z Úmluvy o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Child*) prostřednictvím smluvních stran. Úmluva rovněž ustavuje jeho vznik, když v rámci čl. 43, odst. 1 říká, že „Pro zjišťování pokroku dosaženého státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, při plnění závazků přijatých touto Úmluvou se zřizuje Výbor pro práva dítěte, který vykonává níže stanovené funkce.“⁶¹ Mezi nejdůležitější funkce Výboru je možno zařadit individuální stížnostní proceduru, přezkum zpráv od členských států a následné vydávání doporučení, či vydávání obecných komentářů.

Kromě toho Výbor pro práva dítěte rovněž dohlíží nad implementací s Úmluvou o právech dítěte souvisejících opčních protokolů, a to tedy nad implementací Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict*), Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*). Prostřednictvím Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*) je Výbor pro práva dítěte oprávněn k přijímání individuálních oznámení.

Výbor zasedá zpravidla pravidelně třikrát ročně ve švýcarské Ženevě³² a je tvořen osmnácti³³ nezávislými odborníky, kteří jsou osobami s vysokými morálními kvalitami a uznávanou odborností v oblasti dětských práv. Tito jsou voleni na čtyřleté funkční období a jejich mandát je obnovitelný. Výběr probíhá nejprve na vnitrostátní úrovni dané smluvní strany, přičemž každá je oprávněna zvolit jednoho takového kandidáta. Smluvní strany jsou vyzvány k nominaci jejich kandidáta vždy nejméně čtyři měsíce před volbami. Ze seznamu takto navržených kandidátů je pak tajnou volbou, které se smluvní strany účastní, vybráno obsazení Výboru. Členové by měli být, kromě výše zmíněné odbornosti a morálních kvalit, zvoleni také s ohledem na genderovou a geografickou vyváženost obsazení výboru. Nutné je také uvést to, že všichni členové jsou nezávislí, tedy i přes jejich občanskou příslušnost k dané smluvní straně v rámci Výboru vystupují nezávisle

³¹ Convention on the Rights of the Child (1989) (*Úmluva o právech dítěte*)

³² Committee on the Rights of the Child: Rules of procedure, CRC/C/4/Rev.5 (2019)

³³ Ačkoliv je v textu Úmluvy uvedeno pouze deset členů Výboru, tato skutečnost je mylná. Ke změně, na aktuální počet osmnácti členů, došlo roku 1995 (s účinností od roku 2002), a to prostřednictvím rezoluce Valného shromáždění OSN č. 50/155.

a musejí činit nestranné kroky v rámci jejich mandátu.³⁴ Ačkoliv je mandát členů čtyřletý, tak volby probíhají každé dva roky, prostřednictvím čehož dochází k obnově poloviny z obsazení Výboru. Poslední volby se konaly v roce 2022 v New Yorku, a to při již devatenáctém zasedání smluvních stran Úmluvy.³⁵

V čele Výboru pro práva dítěte stojí předseda, respektive v současné době předsedkyně, Ann Marie Skelton, expertka v oblasti dětských práv z Jižní Afriky.³⁶ Hlavní úlohou je předsedání veřejným i neveřejným zasedáním Výboru, podpora konsenzu členů Výboru při přijímání rozhodnutí, ochrana integrity Výboru a podpora jednotlivých členů v jejich nezávislosti a nestrannosti. Předseda může rovněž mimo jednotlivá zasedání jménem Výboru přijímat rozhodnutí o záležitostech, které nezbydou odkladu.³⁷

Důležitým dokumentem pro činnost Výboru je jeho Jednací řád, jehož současná verze je již pátou (CRC/C/4/Rev.5, *Rules of procedure*)³⁸. Povinnost tvorby Jednacího řádu Výborem pro práva dítěte je ustavena v rámci čl. 43 odst. 8 Úmluvy o právech dítěte. Současná verze Jednacího řádu má 3 části – obecná pravidla; funkce Výboru; interpretace a pozměňovací návrhy. Jednací řád ustavuje například pravidla pro řádná i mimořádná zasedání Výboru, pravidla týkající se členů Výboru nebo toho, v jakém jazyce budou interpretovány jednotlivé dokumenty, které Výbor produkuje.

Děti nejsou pro Výbor pro práva dítěte pouze předmětem ochrany, ale přímo se podílejí na činnosti Výboru, a to nejen pomocí případného uplatnění své stížnosti prostřednictvím procesu individuální stížnostní procedury. Děti mohou rovněž podat u Výboru žádost o vyšetřování státu, jež je smluvní stranou Úmluvy, pokud je zde důvodné podezření, že stát závažně nebo systematicky porušuje práva dětí.³⁹ Kromě toho Výbor pro práva dítěte každý druhý rok pořádá tzv. Den obecné diskuze (*Day of general discussion*)⁴⁰, v rámci něž jsou diskutovány aktuální otázky spojené s dětskými

³⁴ UNITED NATIONS, HUMAN RIGHTS; OFFICE OF THE HIGHT COMMISSIONER. Human rights treaty bodies and election of treaty body members: A Guide for United Nations Delegates Based in New York [online]. United Nations, Department of Public Informations. 2012 [cit. 01-11-2023]. s. 11 – 12. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/TB/ElectionsGuide.pdf>

³⁵ Jednotlivá data vztahující se k 19. zasedání smluvních stran Úmluvy (2022) a současně tak také volbách do Výboru, je možné nalézt zde: <https://www.ohchr.org/en/events/events/2022/19th-meeting-states-parties-convention-elections-2022>

³⁶ Aktuální informace o členech Výboru, včetně platnosti jejich mandátů lze najít zde: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/membership>

³⁷ UNITED NATIONS, HUMAN RIGHTS; OFFICE OF THE HIGHT COMMISSIONER. Handbook for human rights treaty body members [online]. United Nations, New York and Geneva, 2015 [cit. 01-11-2023]. s. 38. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_PUB_15_2_TB_Handbook_EN.pdf

³⁸ Znění Jednacího řádu je možné zobrazit např. zde: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/4/Rev.5&Lang=en

³⁹ Viz. níže v samostatné podkapitole věnující se třetímu opčnímu protokolu.

⁴⁰ Více informací, včetně přepisu jednotlivých setkání, je možno nalézt zde: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/days-general-discussion>

právy a akce je rovněž otevřena všem dětem a adolescentům, kteří takto mohou vyjádřit své názory či návrhy v rámci ochrany dětských práv. Poslední taková diskuze byla vedena na téma náhradní péče, kdy cílem bylo zmapovat aktuální situaci, určit a hlouběji diskutovat nad oblastmi, které vzbuzují obavy v případě, kdy má dítě vyrůstat v jiné rodině než v té, v které se narodilo.⁴¹ Výbor kromě toho pořádá i jiné akce v rámci nichž mohou děti nejen diskutovat o tématech ochrany takových práv či jejich zlepšení, ale rovněž se v tomto ohledu dále vzdělávat. Jednou z posledních takových událostí bylo zasedání Výboru na Samoe, kdy diskuzi, týkající se klimatických změn v souvislosti s dětskými právy, moderovalo šest dětí s účastí dalších více než osmdesáti dětí v publiku.⁴²

3.1 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Child*) je základním právním dokumentem v oblasti mezinárodní ochrany práv dětí. Byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů 20. listopadu 1989, v platnost pak vstoupila v okamžiku její ratifikace dvaceti smluvními stranami, a to 2. září 1990. Požadavek ratifikace dvaceti smluvními stranami byl podmínkou platnosti Úmluvy, v souladu s čl. 49, odst. 2; „*Pro každý stát, který Úmluvu ratifikoval nebo ke ní přistoupil po uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí Úmluva v platnost třicátý den po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.*“⁴³

Její určitým předchůdcem byla Deklarace práv dítěte z roku 1959, ta však nemohla naplňovat to, co Úmluva, a to už jen z hlediska právní nezávaznosti deklarací. S návrhem na vytvoření Úmluvy pak přišlo Polsko, které jej předložilo tehdejší Komisi pro lidská práva.⁴⁴ Současný text Úmluvy byl pak, vycházejíc z onoho polského návrhu, prostřednictvím speciálně vytvořené pracovní skupiny deset let upravován tak, aby se mohl stát co nejvíce mezinárodně uznávaným dokumentem, a to s přihlédnutím k veškerým společenským i právním aspektům. Pracovní skupina byla tvořena zástupci jednotlivých členských států Organizace spojených národů, mezvládních i nevládních organizací.⁴⁵

Československá federativní republika Úmluvu přijala již v roce 1990 a roku 1991 byla na ratifikována. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního Ministerstva

⁴¹ 2021 day of general discussion: Children's rights and alternative care. *ohchr.org* [online]. 2021 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/events/days-general-discussion-dgd/2021/2021-day-general-discussion-childrens-rights-and>

⁴² Information for children. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/information-children>

⁴³ Convention on the Rights of the Child (1989) (*Úmluva o právech dítěte*)

⁴⁴ Tato Komise byla později, roku 2006, nahrazena Radou pro lidská práva.

⁴⁵ DETRICK, S., DOEK J., CANTWELL N. The United Nations Convention on the Rights of the Child: a guide to the "Travaux préparatoires". Kluwer Academic Publishers, 1992, s. 21

zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb. Česká republika je pak Úmluvou vázána od data jejího vzniku, 1. ledna 1993.⁴⁶

K dnešnímu dni je Úmluvou o právech dítěte vázáno 196 států.⁴⁷ Zajímavostí je však v tomto ohledu fakt, že smluvní stranou nejsou Spojené státy americké. Ačkoliv Úmluva byla ze strany Spojených států amerických podepsána, a to již 16. února 1995, do dnešního dne nebyla závazně ratifikována.

V rámci obecného komentáře č. 5 z roku 2003 (*General Comment no. 5; General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*) Výbor pro práva dítěte určil čtyři obecné zásady, kterými by se měly jednotlivé smluvní strany řídit při implementaci dětských práv Úmluvy na národní úrovni, a to;

1. zákaz diskriminace (odpovídá čl. 2 Úmluvy) – povinnost států respektovat a zajišťovat práva stanovená v Úmluvě každému dítěti v rámci jejich jurisdikce bez jakékoli diskriminace;
2. nejlepší zájem dítěte (odpovídá čl. 3 Úmluvy) – nejlepší zájem dítěte by měl být prvořadým hlediskem při všech činnostech týkajících se dítěte;
3. právo na život, přežití a rozvoj (odpovídá čl. 6 Úmluvy) – povinnost smluvních stran zajistit v maximální možné míře přirozené právo dítěte na život, přežití a rozvoj;
4. právo dítěte na vyjádření jeho názoru a na účast při rozhodování, jež se ho týká (odpovídá čl. 12 Úmluvy) – právo dítěte svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se ho týkají, a to s ohledem na věk a vyspělost dítěte.⁴⁸

Tyto čtyři body je možno označit také jako základní principy Úmluvy a státy jsou povinny interpretovat jednotlivá hmotněprávní ustanovení, plynoucí z Úmluvy, v souladu s nimi.⁴⁹

Text samotné Úmluvy je složen z preambule a 53 článků rozložených do tří částí. První část je hmotněprávního charakteru, v rámci druhé části je ustaven Výbor pro práva dítěte a dále popsány jeho pravomoci, ustanovení třetí části Úmluvy jsou procesněprávního charakteru.

První článek je stěžejním bodem celé Úmluvy, jelikož definuje, kdo je dítětem. Vymezuje tím tak také osobní působnost Úmluvy, když vymezuje dítě jako oprávněný subjekt, kterému náleží

⁴⁶ Úmluva o právech dítěte. *vlada.cz* [online]. 2021 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/r/p/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

⁴⁷ Kompletní přehled o tom, které státy jsou smluvními stranami u jednotlivých mezinárodních smluv je možno nalézt na webových stránkách OSN, konkrétně zde: <https://indicators.ohchr.org/> [cit. 01-11-2023]

⁴⁸ General comment no. 5 (2003): General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, CRC/GC/2003/5 (2003)

⁴⁹ FORTIN, J. Children's rights and the developing law. Cambridge University Press. 2009, s. 41

práva a svobody obsažené v rámci dalších článků.⁵⁰ Dle textu Úmluvy je dítětem „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“⁵¹ Úmluva tak stanovuje nejzazší moment, pro který je možno jedince označit za speciální subjekt – dítě, a to tedy moment dovršení osmnácti let, respektive zletilosti. Nestanovuje však počátek, tedy od kdy je možno dítě chránit a ponechává tak ochranu nenarozených dětí na úvaze států, ačkoliv se v rámci diskuzí v rámci tvorby textu Úmluvy hojně objevoval návrh toho, že dítě má být chráněno „od chvíle jeho narození“.⁵² V rámci českého právního řádu je právo na život vymezeno v rámci Listiny základních práv a svobod, a to v čl. 6 odst. 1, který stanovuje, že „Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.“⁵³ Ústavní soud se k otázce ochrany nascitura vyznamenal ve svém rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, kdy uvedl, že „podle Ústavního soudu, i kdyby dosud nenarozené dítě nebylo subjektem základních práv, přesto je ochrana života a zdraví dítěte v průběhu porodu ústavním pořádkem chráněným statkem.“⁵⁴ V rámci trestního a občanského práva se počátek ochrany práv jednotlivce bude lišit a obecně je otázka ochrany nenarozeného dítěte přinejmenším otázkou komplikovanou, a to nejen na úrovni vnitrostátní právní úpravy České republiky. První článek Úmluvy tak sebou nese výkladové problémy. V souladu s obecnými pravidly výkladu mezinárodních smluv stanovených Vídeňskou úmluvou o smluvním právu, která říká, že „Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.“⁵⁵, bychom mohli dospět k názoru, že se definice dítěte dle Úmluvy o právech dítěte vztahuje i na dítě dosud nenarozené, a to v návaznosti na její preambuli, která částečně přejímá znění Deklarace o právech dítěte z roku 1959, konkrétně pak část „dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm“. Je však nutno uvést, že preambule obecně smluvní strany nezavazuje, a i pro případ, kdy by tomu tam bylo, je její text natolik obecný, že stranám Úmluvy poskytuje dostatečně flexibilní prostor pro to, aby nad rámec závazných ustanovení Úmluvy (ne)poskytovaly dětem další zvláštní práva.⁵⁶

V rámci dalších ustanovení Úmluvy jsou vyjádřena občanská práva a svobody dětí, jejich práva týkající se rodinného prostředí a alternativní péče, práva dětí se zdravotními indispozicemi,

⁵⁰ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 3

⁵¹ Convention on the Rights of the Child (1989) (Úmluva o právech dítěte)

⁵² DETRICK, S., A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child. Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 54.

⁵³ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

⁵⁵ Vienna Convention on the Law of Treaties (1969) (Vídeňská úmluva o smluvním právu)

⁵⁶ ALSTON, P. The Unborn Child and Abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child. Human Rights Quarterly [online]. The Johns Hopkins University Press. 1990 [cit. 01-11-2023]. s. 169. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762174?origin=crossref>

práva související se zdravotní péčí a sociálním zabezpečením dětí, práva v souvislosti se vzděláním, volným časem a kulturními aktivitami dětí. V rámci textu Úmluvy pak existují i ustanovení prostřednictvím nichž se státy zavazují ke zvláštní ochraně dítěte, např. v rámci pracovněprávních vztahů (čl. 32), v rámci ochrany proti sexuálnímu zneužívání (čl. 34) nebo pro případ ozbrojeného konfliktu (čl. 38).

3.1.1 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict*) doplňuje čl. 38 Úmluvy o právech dítěte (závazek uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva; přímá účast dětí v bojových akcích; povolávání dětí do ozbrojených sil; ochrana dětí postižených konfliktem)⁵⁷, jakožto i humanitární právo obecně. Lze jej rovněž požadovat za nejvýznamnější instrument ve snaze o odstranění dětských vojáků.⁵⁸

Opční protokol se skládá z preambule a třinácti článků, kdy první z nich stanovují, že každá osoba, která nedovršila osmnácti let – dítě⁵⁹, nesmí podléhat povinnému náboru do ozbrojených sil (čl. 2)⁶⁰ a ukládá státům povinnost zvýšit minimální věk pro dobrovolný vstup do armády (čl. 3)⁶¹. Po ratifikaci opčního protokolu musí smluvní strany učinit veškeré možné kroky k tomu, aby osoby, které jsou součástí jejich ozbrojených sil, mladší osmnácti let, nebyly přímo účastny na bojových akcích (čl. 1)⁶². Kromě toho ozbrojené skupiny, odlišné od ozbrojených sil státu, nemohou za žádných okolností verbovat nebo používat v bojových akcích osoby mladší osmnácti let. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, jsou pak povinny přijmout veškerá možná opatření, prostřednictvím nichž budou bránit náboru a použití dětských vojáků v bojích, včetně kriminalizace takových praktik (čl. 4)⁶³.

Tento opční protokol byl přijat rezolucí Valného shromážděním Organizace spojených národů⁶⁴ dne 25. května 2000 a v platnost vstoupil dle jeho čl. 10 odst. 1 dne 12. února 2002.⁶⁵

⁵⁷ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 541

⁵⁸ VERHEY, B. Child Soldiers: Preventing, Demobilizing and Reintegrating [online]. World Bank. 2001 [cit. 01-11-2023]. s. 31. Dostupné z: <https://people.umass.edu/~educ870/PostConflict/resources/ChildSoldiers-BVerthey.pdf>

⁵⁹ Viz. výše; dítětem se rozumí každá osoba, která nedovršila osmnácti let, případně osoba, která není dle vnitrostátní úpravy zletilá.

⁶⁰ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, čl. 2 (2000) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*)

⁶¹ Tamtéž, čl. 3

⁶² Tamtéž, čl. 1

⁶³ Tamtéž, čl. 4

⁶⁴ Resolution A/RES/54/263 adopted by the General Assembly (2001)

⁶⁵ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, čl. 10 (2000) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*)

K dnešnímu dni existuje 173 smluvních stran Protokolu. Spojené státy americké, ačkoliv nejsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, jsou smluvní stranou Protokolu.⁶⁶ Česká republika Protokol ratifikovala 30. listopadu 2001 a zároveň bylo učiněno prohlášení o minimální věkové hranici pro vstup do národních ozbrojených sil; „*V souladu s článkem 3 odst. 2 Protokolu Česká republika prohlašuje, že minimální věk, při kterém je povolen dobrovolný vstup do národních ozbrojených sil, je 18 let. Tuto věkovou hranici stanoví zákon.*“⁶⁷

3.1.2 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (Druhý opční protokol, OPSC)

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*) rozšiřuje opatření, která musí smluvní strany přijmout na ochranu dětí před takovýmto porušováním dětských práv. Opční protokol definuje prodej dětí, dětskou pornografii a dětskou prostituci (čl. 2) následovně;

- „*prodejem dětí se rozumí jakýkoli úkon či transakce, při kterém kdokoli, jednotlivec nebo skupina, předá jinému dítě za úplatu či jiné protiplnění;*“⁶⁸
- „*dětskou prostitucí se rozumí využívání dítěte k sexuálním aktivitám za úplatu či jakékoli jiné protiplnění;*“⁶⁹
- „*dětskou pornografií se rozumí jakékoli zobrazování dítěte libovolnými prostředky při skutečných nebo předstíraných zřejmých sexuálních aktivitách či jakékoli zobrazování pohlavních orgánů dítěte k primárně sexuálním účelům.*“⁷⁰

Protokol uvádí také neúplný seznam činů, které jsou považovány za trestné a musí být ze strany smluvních stran kriminalizovány (čl. 3). Tato kriminalizace by měla zahrnovat i trestné činy, které jsou pouze ve stádiu pokusu, případně pak účastenství na nich. V rámci čl. 4 a 5 jsou stanoveny základy pro uplatnění jurisdikce smluvních stran nad praktikami souvisejícími s prodejem dětí, dětskou prostitucí a dětskou pornografií a stanoví vydávání jednotlivých podezřelých. V souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte opční protokol rovněž obsahuje ustanovení o ochraně a pomoci dětským obětem ve všech fázích trestního řízení (čl. 8). Kromě toho jsou pak v rámci tohoto článku stanovena i preventivní opatření cílící na prodej dětí, oběti

⁶⁶ Kompletní přehled o tom, které státy jsou smluvními stranami u jednotlivých mezinárodních smluv je možno nalézt na webových stránkách OSN, konkrétně zde: <https://indicators.ohchr.org/> [cit. 01-11-2023]

⁶⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 45/2003 Sb. m. s.

⁶⁸ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, čl 2 písm. a) (2002) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie*)

⁶⁹ Tamtéž, čl. 2 písm. b)

⁷⁰ Tamtéž, čl. 2 písm. c)

dětské pornografie nebo prostituce, jakož i odškodnění, rehabilitaci a zotavení dětských obětí (dále pak také čl. 9). Pro provádění veškerých těchto ustanovení Opční protokol v rámci čl. 6 a čl. 10 vyžaduje po smluvních stranách úzkou spolupráci.

Protokol byl přijat Valným shromážděním Organizace spojených národů 25. května 2000 a platnosti nabyl 18. ledna 2002. K dnešnímu dni je Protokolem vázáno 178 smluvních stran a stejně jako v předchozím případě, jsou smluvní stranou Protokolu Spojené státy americké.⁷¹ Česká republika Protokol ratifikovala 26. září 2013.⁷²

3.2 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení – individuální stížnostní procedura, podnět k vyšetřování a mezistátní vyšetřování

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*) byl přijat rezolucí Valného shromáždění v roce 2011⁷³ a v platnost vstoupil v souladu s jeho čl. 18, po ratifikaci deseti státy, v roce 2012. K dnešnímu dni Protokol ratifikovalo 50 zemí⁷⁴, Česká republika jej ratifikovala 2. prosince 2015 a ve Sbírce zákonů byl zveřejněn jako Sdělení ministerstva zahraniční věci č. 28/2016 Sb. m. s.

Protokol zakotvuje možnost jednotlivce, případně skupiny jednotlivců, podat oznámení – stížnost, o porušení jeho práv k Výboru pro práva dítěte (čl. 5 Protokolu), možnost podání tzv. mezistátních oznámení k Výboru (čl. 12 Protokolu) a vyšetřovací řízení (čl. 13 Protokolu), prostřednictvím něhož je Výbor oprávněn provádět nezbytné vyšetřovací úkony v případě, kdy existuje oprávněné podezření, že některá ze smluvních stran nedodržuje práva a povinnosti plynoucí z Úmluvy o právech dítěte a souvisejících opčních protokolů. To vše Výbor činí v souladu s nejlepším zájmem dítěte, když Protokol v rámci čl. 2 říká, že „Při výkonu funkcí, které jsou Výboru svěřeny tímto Protokolem, se Výbor řídí zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Bere do úvahy rovněž práva a názory dítěte a přisuzuje názorům dítěte odpovídající váhu podle věku a stupně zralosti dítěte.“⁷⁵ Pro výkon těchto funkcí pak musí Výbor přijat Jednací řád a je nutné, aby postup pro podávání jednotlivých

⁷¹ Kompletní přehled o tom, které státy jsou smluvními stranami jednotlivých mezinárodních smluv je možno nalézt na webových stránkách OSN, konkrétně zde: <https://indicators.ohchr.org/> [cit. 01-11-2023]

⁷² Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 74/2012 Sb. m. s.

⁷³ Resolution A/RES/66/138 adopted by the General Assembly

⁷⁴ Kompletní přehled o tom, které státy jsou smluvními stranami jednotlivých mezinárodních smluv je možno nalézt na webových stránkách OSN, konkrétně zde: <https://indicators.ohchr.org/> [cit. 01-11-2023]

⁷⁵ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, čl. 2 (2012) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení*)

oznámení byl přizpůsoben v co nejvyšší možné míře potřebám dětí.⁷⁶ V souladu s tímto jej přijal Výbor pro práva dítěte roku 2013 (CRC/C/62/3).

V rámci třetí části Protokolu je věnována pozornost tomu, jakým způsobem probíhá individuální stížnostní procedura – tedy jakým způsobem mají podávána jednotlivá oznámení – stížnosti, jednotlivcem či skupinou jednotlivců, jak probíhá jejich přezkum a jaká mohou být následná opatření. Stížnost je oprávněn podat kdokoliv, v rámci jurisdikce státu, kdo se cítí být dotčen na svých právech plynoucích z Úmluvy o právech dítěte či jejich opčních protokolů, případně i jiná osoba, či skupina, která oznámení podává se svolením takto dotčeného jedince.⁷⁷ Výjimku z takového svolení pak tvoří případy, kdy oznamovatel jedná v nejlepším zájmu dítěte.⁷⁸ Ačkoliv je skupina osob, která může podat oznámení široká, tím spíše, že oznámení je možno podat i osobou, která není plně svéprávná – dítětem, předmětem oznámení však musí být pouze krácení práv dítěte.⁷⁹ Jednotlivá oznámení se podávají přímo Výboru, kdy pro tyto účely Výbor od roku 2016 rovněž poskytuje vzorový formulář.⁸⁰ V rámci čl. 7 Protokolu je vymezeno, která oznámení nebudou Výborem projednána, a to následovně;

- „oznámení je anonymní;
- oznámení není předloženo písemně;
- oznámení je zneužitím práva překládat taková oznámení či není slučitelné s ustanoveními Úmluvy a/ nebo jejích Opčních protokolů;
- stejná otázka již byla Výborem přezkoumána či byla nebo je přezkoumávána podle jiného mezinárodního vyšetřovacího či smírčího postupu;
- všechny dostupné vnitrostátní opravné prostředky nebyly vyčerpány. Toto pravidlo se neuplatňuje, pokud trvání použití opravných prostředků přesahuje přiměřené lhůty nebo pokud je málo pravděpodobné, že jím lze dosáhnout skutečné nápravy;
- oznámení je zjevně neopodstatněné či nedostatečně odůvodněné;
- ke skutečnostem, které jsou předmětem oznámení, došlo přede dnem vstupu tohoto Protokolu v platnost pro uvedenou smluvní stranu s výjimkou případu, kdy tyto skutečnosti po tomto dni pokračovaly;

⁷⁶ Tamtéž, čl. 3

⁷⁷ Tamtéž, čl. 5

⁷⁸ Committee on the Rights of the Child: Rules of procedure, CRC/C/4/Rev.5 (2019), čl. 13 odst. 3

⁷⁹ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s.669

⁸⁰ Vzor pro podání oznámení v anglickém, francouzském, španělském a ruském jazyce je možno nalézt zde: <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/form-and-guidance-submitting-individual-communication-treaty-bodies>

- *oznámení nebylo předloženo ve lhůtě jednoho roku po vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků s výjimkou případů, kdy jeho předkladatel může prokázat, že oznámení nebylo možné v dané lhůtě předložit.*⁸¹

Lze tak uzavřít, že přípustná jsou všechna opatření, která jsou písemná, cílí na konkrétní porušení práv plynoucích z Úmluvy o právech dítěte či jejich opčních protokolů, přičemž je nutno identifikovat nejen konkrétního jednotlivce, jehož práva jsou takto dotčena, ale rovněž tak i podstatné porušení práv, včetně patřičného odůvodnění. Rovněž musí být takto podané oznámení subsidiární vůči jednotlivým vnitrostátním prostředkům obrany a stát, v jehož jurisdikci k porušení práv došlo musí být smluvní stranou Protokolu. Protokol také stanovuje jednoroční lhůtu, jejíž počátek se váže k využití posledního možného prostředku obrany na vnitrostátní úrovni. Ustanovení vylučuje možnost opakovaného uplatnění oznámení u Výboru, případně v rámci jiných mezinárodních mechanismů.

Výše uvedené tudíž stanovuje podmínky pro to, aby oznámení mohlo být Výborem vůbec projednáno, o přijatelnosti pak rozhoduje speciální pracovní skupina.⁸² Pracovní skupiny Výboru, které rozhodují nejen o přijatelnosti, ale následně pak také o meritu věci, případně o vydání předběžných opatření v souladu s čl. 6 Protokolu, rozhodují většinou hlasů, v případě předběžných opatření postačují hlasy tři z celkových devíti.⁸³ V případě, kdy pracovní skupina Výboru neshledá, že by oznámení bylo nepřijatelné, sdělí v souladu s čl. 8 Protokolu jak oznamovateli, tak dotčenému státu, že oznámení přijala. Státu je pak poskytnuta šestiměsíční lhůta k vyjádření se či vydání prohlášení. Výbor pak v rámci neveřejného zasedání toto posoudí a zašle zúčastněným stranám své vyjádření anebo vydá doporučení, kdy je opět státu poskytnuta šestiměsíční lhůta k tomu, aby se k předmětnému stanovisku Výboru vyjádřil, a to zejména v souvislosti s tím, jaká opatření hodlá provést.⁸⁴ Ve věci je dle čl. 9 Protokolu možno také uzavřít smír či přijat předběžné opatření dle čl. 6 Protokolu, a to zejména v případě výjimečných okolností, kdy existuje oprávněná potřeba předejít „*možným nenapravitelným škodám způsobeným oběti či obětím uvedeného porušování práv.*“⁸⁵ Riziko musí být bezprostřední a reálné, možnými nenapravitelnými následky se pak rozumí takové, u kterých nebude možno situaci napravit uvedením v předešlý stav, adekvátní kompenzací či jinou reparací.

⁸¹ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, čl. 7 (2012) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení*)

⁸² Committee on the Rights of the Child: Rules of procedure, CRC/C/4/Rev.5 (2019), čl. 20

⁸³ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 770

⁸⁴ Tamtéž, s. 673

⁸⁵ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, čl. 6 (2012) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení*)

Výbor konstatuje, že nenapravitelné následky jsou zvláště ty, vůči kterým neexistuje na vnitrostátní úrovni účinný prostředek nápravy.⁸⁶

Mezistátní opatření dle čl. 12 Protokolu opravňuje jednotlivé smluvní strany k podání oznámení o tom, že jiná smluvní strana neplní své povinnosti vyplývající z Úmluvy o právech dítěte či jejich souvisejících opčních protokolů.⁸⁷

Vyšetřovací řízení dle čl. 13 Protokolu opravňuje Výbor pro práva dítěte k šetření situace v dotčeném státě z vlastní iniciativy, když říká „*Jestliže Výbor obdrží spolehlivé informace, že některá smluvní strana závažným způsobem či systematicky porušuje práva obsažená v Úmluvě, jejím Opčním protokolu o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii či v jejím Opčním protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, využije tuto smluvní stranu ke spolupráci při přezkoumání těchto informací a k neprodlenému předložení připomínek ke těmto informacím.*“⁸⁸ Hlavním rozdílem oproti individuální stížnostní proceduře – podávání oznámení, je pak to, že porušení práv plynoucích z Úmluvy o právech dítěte a příslušných opčních protokolů se netýká jednotlivce, nýbrž se jedná o systematické či závažné porušování práv dětí smluvní stranou.

Česká republika byla podrobena individuální stížnostní proceduře jednou, a to na základě oznámení z roku 2020, v souvislosti s odebráním dětí z jejich biologické rodiny a následné umístění do ústavního zařízení (*B.J. a P.J. proti České republice*).⁸⁹ Oznamovatelé tvrdili, že jejich umístění do ústavní péče, za účelem zajištění jejich práv na zdraví a vzdělání, porušilo několik článků Úmluvy o právech dítěte a dále také to, že umístění do ústavní péče bylo donucovacím opatřením, které porušilo jejich osobnostní práva, právo na rodinný život, právo být vyslechnut, právo na vzdělání, právo na zdraví a právo na bezpečnost. Tvrdí také, že rozhodnutí porušilo jejich právo na přístup ke spravedlnosti. Česká republika naopak zastávala názor, že umístění bylo v nejlepším zájmu dětí a nezbytné pro jejich zdravý vývoj, a to také s ohledem na to, že přijatá opatření byla neinvazivní a že rozhodnutí bylo zákonné, sledovalo legitimní cíl a bylo přiměřené sledovanému cíli. Dále byly uznány některé nedostatky v řízení, ale stále za předpokladu, že byl zohledněn nejlepší zájem dětí byl a že jim byly poskytnuty informace a možnosti vyjádřit své názory. Výbor v roce 2023 zkonstatoval, že nucené odebrání dětí z jejich domova a jejich umístění do ústavní péče vedlo k porušení jejich práv podle čl. 3 odst. 1 (nejlepší zájem dítěte jako přednostní hledisko) a čl. 9 odst. 1 až odst. 3 (právo dítěte nebýt oddělen od svých rodičů, procesní práva v řízení o oddělení dítěte

⁸⁶ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 671

⁸⁷ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, čl. 12 (2012) (Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení)

⁸⁸ Tamtéž, čl. 13

⁸⁹ Committee on the Rights of the Child: Views adopted by the Committee under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, concerning communication No. 139/2021 (CRC/C/93/D/139/2021)

od rodičů, právo dítěte na styk se svými rodiči) Úmluvy. Výbor rovněž konstatuje, že nebyl dostatečně zohledněn nejlepší zájem dětí a jejich právo být v řízení vyslechnuty, když s ohledem na nejlepší zájem dítěte Výbor upozornil směrem k původnímu vnitrostátnímu rozhodnutí zejména na to, zda umístění dítěte do ústavního zařízení a omezení styku s rodiči na pouhých pár hodin týdně skutečně s tímto principem koresponduje. Rovněž tak vyjadřuje v rozhodnutí své stanovisko, že odebrání dítěte od jeho biologické rodiny by mělo být až posledním možným řešením, a to zejména s ohledem na fakt, že v rámci něj dochází nejen k omezení osobní svobody, ale rovněž k zásahu do práva na rodinný život. Právo být vyslechnut bylo pak z pohledu Výboru narušeno zejména jednáním Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který i přes opakovaně vyjádřené přání dětí zůstat v péči rodičů, toto téměř ignoroval a jednal v rozporu s jejich vůlí a rovněž následně činil kroky bez jejich vědomí. Aby tomuto bylo předcházeno, Výbor doporučuje, že při takovém střetu zájmů by bylo vhodné dětem přidělit právního zástupce.⁹⁰ Česká republika má nyní, v souladu s výše uvedeným, šest měsíců na reakci, která se dá očekávat na počátku roku 2024.

3.3 Přezkum zpráv prostřednictvím Výboru pro práva dítěte

Jednou z pravomocí Výboru pro práva dítěte je, jak bylo výše uvedeno, pravidelný přezkum zpráv od jednotlivých smluvních stran Úmluvy o právech dítěte a navazujících opčních protokolů. Úmluva zakotvuje tuto pravomoc ve svém čl. 44, který přímo říká, že „*Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují předkládat prostřednictvím generálního tajemníka Spojených národů zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v této Úmluvě v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo...*“⁹¹

V rámci interakce s Výborem pro práva dítěte smluvní strany předkládají v pravidelných intervalech zprávy o tom, jakým způsobem implementují do svých vnitrostátních právních úprav jednotlivá práva plynoucí z Úmluvy o právech dítěte. Tyto zprávy podrobně popisují, jaká opatření byla za tímto účelem přijata.

Konkrétní časová perioda, v rámci níž smluvní strany tyto zprávy Výboru předkládají, se liší v případě první zprávy a pro případ každé další – pro první zprávu je stanovena dvouletá lhůta od doby ratifikace Úmluvy⁹² a pro ostatní, pravidelné, je pak tato lhůta pětiletá.⁹³ Ve výjimečných případech je také možné spojení dvou navazujících přezkumů.⁹⁴

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Convention on the Rights of the Child, čl. 44 odst. 1 (1989) (*Úmluva o právech dítěte*)

⁹² Tamtéž, čl. 44 odst. 1 písm. a)

⁹³ Tamtéž, čl. 44 odst. 1 písm. b)

⁹⁴ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 595

V souvislosti s tím, Výbor pro práva dítěte vydal dvě směrnice, které poskytují státům informace o tom, jakým způsobem mají být zprávy koncipovány, aby poskytly komplexní přehled o situaci v daném členském státě. Pro úvodní zprávy požadavky vymezuje směrnice CRC/C/5 a pro účely podávání pravidelných zpráv vymezuje jednotlivé požadavky směrnice CRC/C/58/REV.3, přičemž tato obsahuje pokyny ohledně informací a údajů, které by měly být v těchto zprávách obsaženy, včetně formální stránky koncipování zpráv.

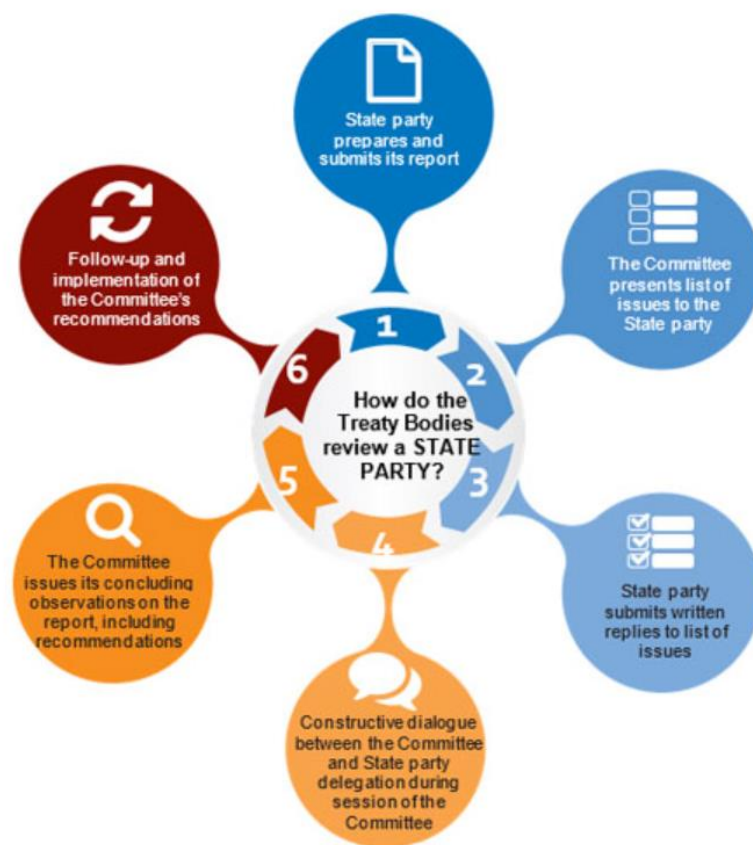
Zprávy by měly pokrývat období od posledního přezkumu do okamžiku podání aktuální zprávy a měly by odkazovat rovněž na přechozí doporučení ze strany Výboru a podrobnosti o tom, jak byla tato doporučení uvedena do praxe, případně z jakých důvodů k tomu nedošlo. Informace, které by státy měly Výboru poskytnout, jsou pak kromě obecných informací o implementaci předmětných ustanovení, například i statistická data související se vzděláváním, jako je míra gramotnosti, míra zápisu a docházky do základních či středních škol, případně data o předškolním vzdělávání apod. Smluvní strany by rovněž měly poskytnout informace o kojenecké úmrtnosti, míře úmrtnosti matek či informace o proočkování dětí. Dále by měly být sděleny statistické údaje o počtu zatčených osob mladších osmnácti let, o počtu dětských obětí v souvislosti s drogovou kriminalitou nebo například údaje o počtu dětí vyrůstajících v rámci alternativní péče. Obecně vzato je možné konstatovat, že v rámci těchto zpráv tak tedy Výbor dostává nejen informace o tom, jak bylo naloženo s tím, co bylo doporučeno, ale i informace o jiných činitelích mající vliv na dodržování práv stanovených Úmluvou a příslušnými opčními protokoly, jako jsou sociální či ekonomické podmínky na daném území, které mohou být v rámci implementace důležitým faktorem. Zprávy státu by měly být analytické, neměly by zmiňovat to, co již bylo uvedeno v předešlých zprávách podaných u Výboru a rovněž by svým rozsahem neměly přesáhnout počet 21 000 slov. Výbor může v interakci na tyto zprávy pokládat další otázky, pokud určité informace chybí nebo se mu jeví jako nedostatečné.⁹⁵

Projednání zpráv probíhá Výborem pro práva dítěte ve třech fázích, a to nejdříve v pracovní skupině před zasedáním Výboru, která vytváří tzv. Agendu zasedání (*List of issues*). Agenda zasedání vymezuje hlavní témata, která budou následně předmětem veřejného zasedání. Je zveřejněna s dostatečným časovým předstihem a státy jsou vázány poskytnout na ni, respektive na vymezené témata v ní, zpětnou vazbu v psané formě.⁹⁶ Následuje veřejné zasedání Výboru, kde dochází k dialogu se zástupci států, zejména v návaznosti na Agendu zasedání a poslední částí

⁹⁵ Committee on the Rights of the Child: Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child (CRC/C/58 Rev. 3) (2015)

⁹⁶ List of issues. crcreporting.childrightsconnect.org [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://crcreporting.childrightsconnect.org/convention-on-the-rights-of-the-child-list-of-issues/>

tohoto mechanismu je pak uzavřené jednání Výboru, v rámci něhož dochází k přípravě závěrečných doporučení. Doporučení obsahují shrnutí situace v daném členském státě, včetně komunikace s ním v rámci veřejného zasedání, hodnotí provedené kroky a vymezuje konkrétní doporučení pro naplňování jednotlivých ustanovení Úmluvy či jejich opčních protokolů.⁹⁷

Procedura podávání zpráv⁹⁸

V souladu s čl. 44 odst. 6 Úmluvy jsou smluvní strany povinny zpřístupňovat jednotlivé zprávy široké veřejnosti.⁹⁹ Stejným způsobem jsou pak zveřejňovány i doporučení Výboru, které na ně navazují, a to zejména s ohledem na to, aby tyto mohly být podrobeny diskuzi a tím přispět k vážnosti mechanismu přezkumu zpráv a vydávaných doporučení.¹⁰⁰

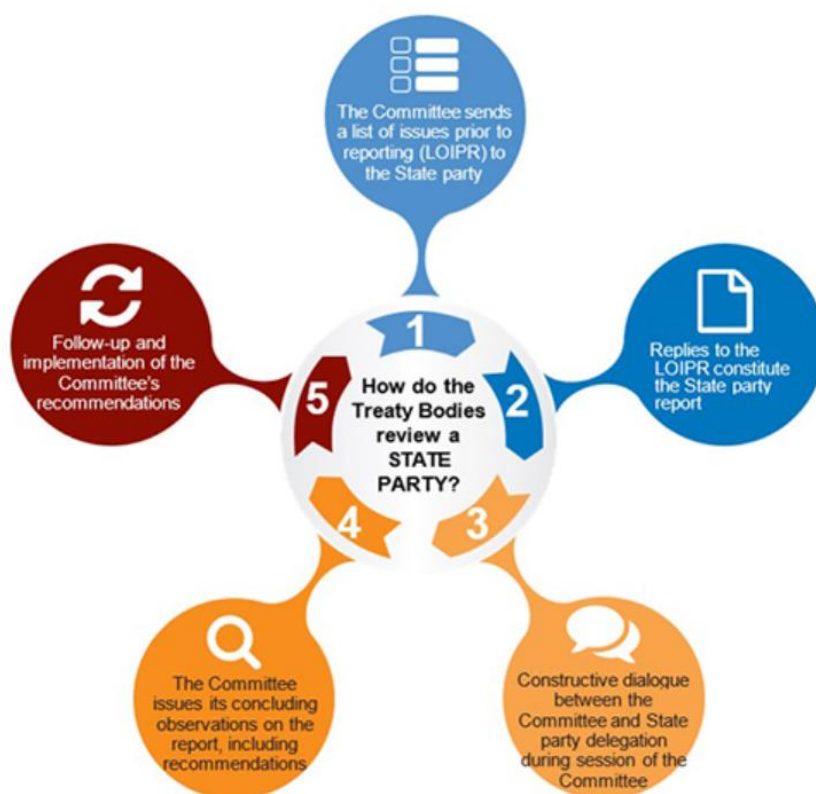
⁹⁷ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 596

⁹⁸ Grafické vyobrazení procedury podávání zpráv Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/reporting-guidelines>

⁹⁹ Convention on the Rights of the Child, čl. 44 odst. 6 (1989) (Úmluva o právech dítěte)

¹⁰⁰ General comment no. 5 (2003): General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, čl. 71-73 (CRC/GC/2003/5) (2003)

Od 1. ledna 2024 bude Výbor uplatňovat zjednodušený postup podávání zpráv¹⁰¹, kdy smluvní strany, které se proti zjednodušenému postupu podávání zpráv nevymezily, obdrží od Výboru žádost o konkrétní informace, tzv. seznam otázek před podáním zprávy (*List of Issues Prior to Reporting, LOIPR*), obsahující až 30 otázek. Na rozdíl od nynějšího postupu podávání zpráv se podle LOIPR od smluvních stran již nevyžaduje, aby Výboru předkládaly jak periodickou zprávu popsanou výše, tak písemné odpovědi na Agendu zasedání, čímž se dva kroky omezují na jeden.¹⁰² V současnosti vyslovilo souhlas s touto zjednodušenou procedurou podávání zpráv 30 států, Česká republika na tomto seznamu zatím chybí.¹⁰³

Zjednodušená procedura podávání zpráv¹⁰⁴

Výbor pro práva dítěte vydal poslední závěrečná doporučení vůči České republice v roce 2021, prostřednictvím něhož reagoval na její pátou a šestou pravidelnou zprávu a související

¹⁰¹ Resolution A/RES/68/268 adopted by the General Assembly (2014)

¹⁰² Reporting guidelines. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/reporting-guidelines>

¹⁰³ Seznam států, které vyslovily souhlas se zjednodušeným podáváním zpráv je dostupný zde: <https://tbinternet.ohchr.org/layouts/15/TreatyBodyExternal/OptionalReporting.aspx?TreatyID=5&Lang=En>

¹⁰⁴ Grafické vyobrazení procedury podávání zpráv Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/reporting-guidelines>

písemné vyjádření k Agendě zasedání. Další, sedmou, pravidelnou zprávu bude Česká republika předkládat Výboru v první polovině roku 2026.¹⁰⁵

Kladně Výbor zhodnotil ratifikaci všech tří opčních protokolů k Úmluvě o právech dítěte, stejně tak jako dalších mezinárodních smluv souvisejících s ochranou dětských, potažmo lidských práv, jako je například Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání. Dále pozitivně ocenil přijatá legislativní opatření související například s upozaděním ústavní péče před péčí v rodinném prostředí nebo zavedení bezplatného povinného předškolního vzdělávání.

Jako hlavní problémy, v souvislosti s nimiž musí být přijata neodkladná opatření, Výbor označil následující oblasti; „*sexuální vykořisťování a zneužívání (§ 27), děti zřavené rodinného prostředí (§ 31), děti se zdravotním postižením (§ 35), životní úroveň (§ 41), děti v situaci migrace (§ 44) a romské děti (§ 46)*.“¹⁰⁶

V oblasti sexuálního vykořisťování a zneužívání Výbor vyzývá Českou republiku k obnově Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí a rovněž tak v souvislosti s ním pověřila dohledem vhodný koordinační orgán. Je také doporučeno, aby v této oblasti proběhla opatření, zajišťující vyšší povědomí související se sexuálním zneužíváním a vykořisťováním dětí, a to například prostřednictvím školení rodičů či učitelů nebo posílením softwarových nástrojů k odhalení a vyšetřování takového škodlivého jednání. Česká republika by takto přijatá opatření měla sledovat a následně hodnotit vliv na sexuální zneužívání a vykořisťování dětí. V této oblasti pak dále Výbor klade České republice za cíl například revizi současného znění trestního zákoníku, respektive jednotlivých ustanovení, která se vztahují k tomuto tématu nebo aby zajistila poskytování specializovaných služeb pro oběti takového zneužívání, a to včetně psychologické podpory.¹⁰⁷

Doporučení Výboru v oblasti náhradní péče o děti navazují již na ta předešlá, na která Výbor výslovně v rámci odst. 31 odkazuje. Jedná se například o doporučení vedoucí k ukončení ústavní péče dětí mladší tří let, o něž má být pak pečováno výhradně v rodinném prostředí; zajištění odloučení dítěte pouze v případech, kdy je to s jejich nejlepším zájmem po předešlém důkladném zhodnocení situace, přičemž „*chudoba, situace bydlení, zdravotní postižení nebo etnický původ nikdy nebyly jediným odůvodněním pro takové odloučení a opustila praxi umístování pro „výchovné problémy“*“.¹⁰⁸ Obecně lze v souvislosti s tímto tématem konstatovat, že Výbor se vymezuje zejména vůči ústavní výchově

¹⁰⁵ Committee on the Rights of the Child: Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Czechia, odst. 54 (CRC/C/CZE/CO/5-6)

¹⁰⁶ Tamtéž, odst. 5

¹⁰⁷ Tamtéž, odst. 27

¹⁰⁸ Tamtéž, odst. 31, písm. e)

odmítavě, když i v dalších částech klade za cíl prosazování, podporu a usnadnění rodinné péče či podporu pěstounství a doporučuje například provedení národní náborové kampaně pro pěstouny.

V rámci doporučení týkající se dětí se zdravotním postižením Výbor vyzývá Českou republiku například k vytvoření komplexní strategie pro inkluzi dětí se zdravotním postižením; ukončení praxe umístování dospělých a dětí do stejných domovů sociální péče, bez ohledu na jejich věk; dále Výbor cílí na děti s poruchami autistického spektra a odborníkům je doporučeno účastnit se vhodných školení v této oblasti, rodičům dětí s takovýmto postižením pak má být poskytnuta odpovídající podpora.¹⁰⁹

S ohledem na odpovídající životní úroveň dětí doporučuje zejména zavedení odpovídajícího systému sociálního bydlení; přijetí zákona o sociálním bydlení; přezkum systému sociálních dávek a také anulaci dětských dluhů, včetně zákazu jejich evidence.¹¹⁰

Práva migrujících dětí mají být podpořena zejména zajištěním toho, aby „...*nejlepší zájmy dětí byly prvotním hlediskem a aby děti byly slyšeny v řízeních souvisejících s azylem a migrací a aby jejich názory byly náležitě zohledněny*...“.¹¹¹ Rovněž tak má být zajištěno, aby v souvisejících záležitostech byla jako dítě identifikována každá osoba, která nedovršila věku osmnácti let anebo to, aby všem migrujícím dětem byl zajištěn přístup ke všem stupňům vzdělání.¹¹²

Výbor pro práva dítěte v souvislosti s dětmi z romské komunity vyzývá Českou republiku například k tomu, aby byl snižován jejich počet v rámci ústavní péče nebo aby byla co nejlépe identifikována, šetřena a účinně řešena kriminalita z nenávisti v souvislosti romskými dětmi.¹¹³

Kromě těchto témat, která Výbor označil jako za hlavní, se však celé doporučení věnuje mnohem širěji jednotlivým možnostem zlepšení, za zmínku stojí například doporučení ustanovení dětského ombudsmana¹¹⁴ či doporučení o úplném odstranění možnosti sňatku osob mladších osmnácti let.¹¹⁵

3.4 Obecné komentáře Výboru pro práva dítěte

Obecné komentáře (*General Comments*) a jejich publikace patří k jedné z nejdůležitějších pravomocí Výboru pro práva dítěte, jelikož prostřednictvím těchto dochází k lepšímu pochopení jednotlivých ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Tato pravomoc je ustanovena v rámci Jednacího řádu Výboru, kde odst. 77 říká, že Výbor může na základě jednotlivých článků a ustanovení Úmluvy vypracovat obecné komentáře s cílem podpořit její další provádění a pomoci smluvním stranám

¹⁰⁹ Tamtéž, odst. 35

¹¹⁰ Tamtéž, odst. 41

¹¹¹ Tamtéž, odst. 44 písm. a)

¹¹² Tamtéž, odst. 44

¹¹³ Tamtéž, odst. 46

¹¹⁴ Tamtéž, odst. 12

¹¹⁵ Tamtéž, odst. 17

při plnění jejich oznamovacích povinností.¹¹⁶ Takovými povinnostmi je možno rozumět např. podávání periodických zpráv v souladu s čl. 44 Úmluvy, viz. výše.

Text obecných komentářů může sloužit jako významný výkladový prostředek, a ačkoliv nejsou komentáře právně závazné, poskytují autoritativní interpretaci Úmluvy a smluvní strany by jejich znění měly věnovat patřičnou pozornost.¹¹⁷

V současné době existuje 26 takovýchto komentářů, první byl publikován již v roce 2001 a poslední z nich v srpnu roku 2023.¹¹⁸ Poslední zmíněný, obecný komentář č. 26, se věnuje právům dítěte v souvislosti s životním prostředím a klimatickými změnami¹¹⁹, předchozí obecné komentáře se pak v posledním desetiletí zaměřují na práva dětí ve vztahu k digitálnímu prostředí¹²⁰, na práva dětí v soudním systému¹²¹; práva dětí v kontextu mezinárodní migrace (obecný komentář č. 22¹²² se věnuje obecným zásadám a obecný komentář č. 23¹²³ pak povinnosti smluvních stran zejména ve vztahu k tranzitním a cílovým zemím); práva dětí pobývajících na ulici¹²⁴; práva dospívajících dětí¹²⁵; právu dítěte na odpočinek, volný čas, hru, rekreaci, kulturní život a umění¹²⁶; právu dítěte na dosažení nejvyšší možné úrovně zdraví¹²⁷; právu dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem považován za přední hledisko¹²⁸ a dále pak obecný komentář týkající se škodlivých praktik¹²⁹; obecný komentář o veřejných rozpočtech na realizaci práv dětí v souladu s čl. 4 Úmluvy¹³⁰ a obecný komentář o povinnostech státu týkajících se dopadu podnikatelského sektoru na práva dětí¹³¹.

¹¹⁶ Committee on the Rights of the Child: Rules of procedure, odst. 77 (CRC/C/4/Rev.5) (2019)

¹¹⁷ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. s. 594

¹¹⁸ Výčet jednotlivých obecných komentářů, včetně jejich úplného znění, je dostupný zde: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹¹⁹ General comment No. 26 (2023) on children's rights and the environment with a special focus on climate change (CRC/C/GC/26)

¹²⁰ General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment (CRC/C/GC/25)

¹²¹ General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system (CRC/C/GC/24)

¹²² Joint General Comment No. 3 of the CMW and No. 22 of the CRC in the context of International Migration: General principles (CRC/C/GC/22)

¹²³ Joint General Comment No. 4 of the CMW and No. 23 of the CRC in the context of International Migration: States parties' obligations in particular with respect to countries of transit and destination (CRC/C/GC/23)

¹²⁴ General comment No. 21 (2017) on children in street situations (CRC/C/GC/21)

¹²⁵ General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence (CRC/C/GC/20)

¹²⁶ General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31) (CRC/C/GC/17)

¹²⁷ General comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24) (CRC/C/GC/15)

¹²⁸ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (CRC/C/GC/14)

¹²⁹ Joint general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child and joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on harmful practices (CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18)

¹³⁰ General comment No. 19 (2016) on public budgeting for the realization of children's rights (CRC/C/GC/19)

¹³¹ General comment No. 16 (2013) on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights (CRC/C/GC/16)

3.4.1 Obecný komentář č. 26 o právech dětí a životním prostředí se zvláštním zaměřením na změnu klimatu

Důsledky změny klimatu na práva dětí jsou rozsáhlé a ovlivňují různé aspekty života dětí, včetně jejich zdraví, přístupu k čisté vodě a potravě, vzdělání a celkového blaha. Děti jsou více zranitelné vůči jednotlivým environmentálním nebezpečím a související rizika mohou mít škodlivé účinky nejen na jejich fyzické, ale i duševní zdraví¹³². V souvislosti s klimatickými změnami roste také migrace, která může narušit životy dětí, oddělit je od jejich rodin a vystavit je rizikům, jako je vykořisťování nebo obchodování. Přírodní katastrofy spojené se změnou klimatu mohou také poškodit infrastrukturu a narušit vzdělávací systémy, čímž se dětem omezuje přístup ke kvalitnímu vzdělávání. To brání jejich právu na vzdělání a omezuje jejich budoucí příležitosti. Úmluva o právech dítěte explicitně nechrání děti před důsledky změny klimatu, uděluje však dětem konkrétní práva, kdy tato jsou ohrožena vlivem environmentálních změn.

Výbor pro práva dítěte uznává naléhavou potřebu řešit tuto problematiku a reaguje na situaci ať už prostřednictvím svých pravidelných doporučení vůči smluvním stranám, vyjádřeným postojem vůči klimatickým žalobám v rámci individuální stížnostní procedury¹³³ anebo právě prostřednictvím publikace obecného komentáře č. 26, kdy takto ve světle jednotlivých dětských práv zaručených Úmluvou, navrhuje jednotlivé kroky k efektivnímu řešení situace. Nicméně účinnost těchto snah bude, s ohledem na nezávaznou právní povahu obecných komentářů, záviset zejména na angažovanosti a opatřeních států na vnitrostátní úrovni.¹³⁴

Změnou klimatu a s tím spojenými environmentálními riziky se Výbor v rámci individuální stížnostní procedury zabýval v rámci svých sdělení č. CRC/C/88/D/107/2019 a CRC/C/88/D/108/2019 z roku 2021. Oznámení byla podána roku 2019 šestnácti dětmi proti Argentině, Brazílii, Francii, Německu a Turecku kvůli údajnému selhání při prevenci a adekvátním zmírňování důsledků změny klimatu v tzv. případě *Sacchi proti Argentině*. Děti požadovaly, aby Výbor konstatoval, že tyto státy způsobily nepříznivou změnu klimatu tím, že vědomě ignorovaly

¹³² COWLEY-CUNNINGHAM, M. ROGERS, E. CAREY, A. The Psychological Society of Ireland's (PSI) response to the call from the United Nations (UN) Committee on the Rights of the Child: Draft General Comment No. 26. Specific Rights of the Convention as They Relate to the Environment and Climate Change [online]. 2023 [cit. 20-11-2023]. s. 1 Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/368503228_The_Psychological_Society_of_Ireland%27s_PSI_response_to_the_call_from_the_United_Nations_UN_Committee_on_the_Rights_of_the_Child_Draft_General_Comment_No_26_Specific_Rights_of_the_Convention_as_They_Re

¹³³ KECSKÉS, G. LUX, Á. There is no plan(et) B - environmental "crossroads" of children's rights [online]. Hungarian Journal of Legal Studies. 2023 [cit. 20-11-2023]. s. 15. Dostupné z: <https://akjournals.com/view/journals/2052/aop/article-10.1556-2052.2023.00440/article-10.1556-2052.2023.00440.xml?body=pdf-26836>

¹³⁴ STAPARSKI, T. Climate changes in the practice of the UN committee on the rights of a child [online]. Pravo - teorija i praksa. 40. 2023 [cit. 20-11-2023]. s. 105. Dostupné z: <https://casopis.pravni-fakultet.edu.rs/index.php/ltp/issue/view/81>

vědecké důkazy, čímž porušily dětská, potažmo lidská práva. Případ přinesl nové výzvy, Výbor se mj. musel vypořádat i s otázkou viktimizace v kontextu změny klimatu a extrateritoriálních závazků v oblasti klimatu, které státům ukládá Úmluva o právech dítěte.¹³⁵ Oznámení bylo Výborem nakonec označeno za nepřijatelné z procesních důvodů, jelikož nebyla naplněna podmínka uplatnění stížnosti jako prostředku *ultima ratio*. Sdělení lze však i tak považovat za důležitý milník v oblasti ochrany dětských práv v souvislosti s klimatickými změnami, jelikož se jedná o první rozhodnutí Výboru v otázkách klimatu. Rovněž tak tímto je zdůrazněna pozice dětí v rámci podávání individuálních oznámení.¹³⁶

Obecný komentář č. 26 o právech dětí a životním prostředí se zvláštním zaměřením na změnu klimatu¹³⁷, je přelomový, a to z toho důvodu, že Výbor pro práva dítěte poprvé oficiálně uznal práva dětí na život v čistém, zdravém a udržitelném životním prostředí.¹³⁸ Komentář poskytuje komplexní pokyny k tomu, jak environmentální výzvy přímo ovlivňují práva dětí, a nastiňuje zásadní kroky, které musí státy podniknout, aby zajistily, že děti budou moci vyrůstat ve světě, který bude nejen čistý, zelený a zdravý, ale také udržitelný.

Dokument má tři hlavní pilíře. Zaprvé osvětluje škodlivé dopady trojí planetární krize, kterou tvoří klimatická nouze, kolaps biologické rozmanitosti a všudypřítomné znečištění¹³⁹, na konkrétní práva. Za druhé objasňuje, jak je ochrana životního prostředí prospěšná pro práva dětí, a zdůrazňuje, že děti mají právo na čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí. V neposlední řadě upřesňuje, že státy jsou odpovědné nejen za ochranu práv dětí před bezprostřední újmou, ale také za předvídatelné porušení z jejich strany. Státy nyní mohou být činěny odpovědnými za škody na životním prostředí, k nimž dochází na jejich území i mimo ně.

Výbor konzultoval obsah komentáře s 16 331 dětmi ze 121 zemí, a to nejen prostřednictvím online průzkumů, ale i prostřednictvím osobních národních a regionálních konzultací.¹⁴⁰

¹³⁵ SUEDI, Y. (2023). Litigating Climate Change before the Committee on the Rights of the Child in *Sacchi v Argentina et al. : Breaking New Ground?* [online]. *Nordic Journal of Human Rights*. 40. 2023 [cit. 01-11-2023]. s. 549-567. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/18918131.2022.2160093?needAccess=true>

¹³⁶ KECSKÉS, G. LUX, Á. There is no plan(et) B - environmental "crossroads" of children's rights [online]. *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2023 [cit. 20-11-2023]. s. 16. Dostupné z: <https://akjournals.com/view/journals/2052/aop/article-10.1556-2052.2023.00440/article-10.1556-2052.2023.00440.xml?body=pdf-26836>

¹³⁷ General comment No. 26 (2023) on children's rights and the environment with a special focus on climate change (CRC/C/GC/26)

¹³⁸ Tamtéž, odst. 63

¹³⁹ Tamtéž, odst. 1

¹⁴⁰ Tamtéž, odst. 2

3.4.2 Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska

Jak bylo uvedeno v rámci první části diplomové práce, nejlepší zájem dítěte je stěžejním principem ochrany dětských práv, který je možno v kontextu jeho širokého a dlouhodobého uznání označit jako mezinárodní obyčej, závazný i vůči státům, které nejsou smluvními stranami Úmluvy o právech dítěte.

Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska¹⁴¹ vydaný Výborem pro práva dítěte v roce 2013, odkazuje na čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví právo dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem zohledňován jako přední hledisko při jakékoli činnosti nebo rozhodnutí, které se ho týká (ve veřejné i soukromé sféře). Obecný komentář definuje požadavky na řádné zohlednění nejlepšího zájmu dítěte v rozhodnutích veřejných orgánů i při všech dalších činnostech týkajících se dítěte a poskytuje rámec pro posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte. Toto právo je zvláště důležité pro rozhodování týkající se péče o děti, neboť Úmluva výslovně odkazuje na nejlepší zájem dítěte mimo jiné v čl. 9 (právo dítěte nebýt odloučen od svých rodičů); čl. 10 (sloučení rodiny v případech s přeshraničním prvkem); čl. 18 (odpovědnost rodičů za výchovu svých dětí a péči o ně); čl. 20 (náhradní péče a ochrana dětí zbavených svého rodinného prostředí); čl. 21 (osvojení); čl. 37, písm. c) (oddělení od dospělých v detenci); čl. 40, odst. 2, písm. b), pododstavec (iii) (procesní záruky, jež zahrnují přítomnost rodičů dítěte na soudních jednáních v trestních věcech týkajících se obviněného dítěte).¹⁴²

Výbor zdůrazňuje, že "*Posuzování zájmu dítěte je jedinečná činnost, jež by měla být prováděna v každém jednotlivém případě, ve světle konkrétních okolností každého dítěte, či skupiny dětí. Tyto okolnosti souvisejí s individuálními vlastnostmi každého daného dítěte nebo dětí, jako je mezi jinými věk, pohlaví, úroveň vyspělosti, zkušenosti, příslušnost k menšinové skupině, fyzické, smyslové či mentální postižení, stejně jako sociální a kulturní prostředí, ve kterém se dítě či děti nacházejí, jako je přítomnost či absence rodičů, zda s nimi dítě žije; kvalita vztahů mezi dítětem a jeho příbuznými či vychovateli; bezpečnost prostředí; existence jiné kvalitní alternativy dostupné v rodině, širší rodině či u opatrovníků atd.*"¹⁴³

Výbor rovněž poskytuje důležité pokyny k uplatňování tohoto práva v souvislosti s rozhodováním o péči o dítě. Například pokud jde o náboženskou a kulturní identitu, při zvažování umístění dítěte do pěstounské, či jiné péče, je třeba věnovat náležitou pozornost kontinuitě výchovy dítěte a k jeho etnickému, náboženskému, kulturnímu a jazykovému zázemí, přičemž rozhodující

¹⁴¹ General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (2013) (CRC/C/GC/14)

¹⁴² Tamtéž, odst. 3

¹⁴³ Tamtéž, odst. 48

orgán tak musí při posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte vzít v úvahu i tento kontext.¹⁴⁴ V oblasti osvojení Výbor posiluje nejlepší zájem dítěte, když říká, že nemá být pouze "*předním hlediskem*", ale "*hlediskem prvořadým*", kdy nejlepší zájem má být rozhodujícím faktorem nejen v otázkách osvojení, ale i jiných oblastech.¹⁴⁵

Nejlepší zájem dítěte nemá svoji definici, avšak prostřednictvím jednotlivých interpretačních návodů, které obecný komentář poskytuje, dochází k jeho hlubšímu pochopení. Komentář pracuje s nejlepším zájmem dítěte na třech úrovních;

- norma s hmotněprávním charakterem, která chrání jak individuální zájmy, tak zájmy kolektivní,
- procesněprávní norma, která požaduje po rozhodujících orgánech vyhodnocení pozitivních i negativních dopadů, které mohou mít vliv na dotčené subjekty – děti,
- základní, interpretační právní princip, za jehož pomoci se má v situaci, ve které se nabízí více východisek, použít výklad, který je v nejlepším zájmu dítěte.¹⁴⁶

Nejlepší zájem tak není jen cílem, kterého má být dosaženo, ale jedná se o široký koncept, který v sobě zahrnuje i procesní aspekty, které k takovému dosažení slouží. V tomto duchu se vyjadřuje také Jílek: „*Nejlepší zájmy dítěte nebo dětí představují přednostní stav i proces, který odráží potřeby dítěte [...]. Přednostní stav je situace, která by měla být dosažena, pokud zatím neexistuje. Přednostní proces označuje kontinuitu, ale i trvalost stavu. Potřeby dítěte musejí být zachovávány kontinuálně i trvale.*“¹⁴⁷

Absence prosté definice souvisí s faktem, že to, co je pro konkrétní dítě v konkrétní situaci nejlepší, závisí na mnoha faktorech, které se budou případ od případu lišit. Orgány, které rozhodují o právech dětí, tak musí přistupovat k jejich nejlepším zájmům zcela individuálně, s ohledem na jejich osobnost, situaci v níž se nachází a potřeby, které je nutno naplnit. Stejně tak názor dítěte na danou situaci bude při uplatňování nejlepšího zájmu hrát důležitou roli a je nezbytné, aby orgány při tvorbě rozhodnutí vzaly takový názor v důraz. V kontextu nejlepšího zájmu dítěte však mohou vyvstávat rozpory se zájmy jiných osob nebo jejich právy, kupříkladu může nastat situace, kdy budou proti sobě postaveny zájmy či práva dvou dětí, případně zájmy dítěte a jeho rodiče nebo zájmy orgánů veřejné moci. Výbor v souvislosti se střetem protichůdných zájmů opět upozorňuje,

¹⁴⁴ Tamtéž, čl. 56

¹⁴⁵ Tamtéž, odst. 38

¹⁴⁶ RUGGIERO R. Article 3: The best interest of the child. In: LANSDOWN G., RUGGIERO R., VAGHRI Z., ZERMATTEN J. Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child [online]. 2022 [cit. 20-11-2023]. s. 24 – 25. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/357555317_Monitoring_State_Compliance_with_the_UN_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_An_Analysis_of_Attributes

¹⁴⁷ JÍLEK, D. Jak porozumět nejlepším zájmům dítěte. In: JÍLEK, D. – POŘÍZEK, P. Pobyť cizinců, vybrané právní problémy (sborník ze semináře) [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2013 [cit. 20-11-2023]. s. 322. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/Pobyť_cizincu_2013.pdf

že se jedná o záležitost velmi individuální, kdy hledání správného východiska bude záviset na individuálním posouzení situace. Rozhodující orgány při hledání vhodného kompromisu musí zvažovat práva všech zúčastněných, měly by však mít na paměti, že nejlepší zájmy dítěte mají vysokou prioritu a nejsou jen jedním z několika hledisek.¹⁴⁸ Konečně toto pak potvrzuje i výše zmíněný čl. 38 komentáře, který nejlepší zájem dítěte staví jako východisko prvořadé.

¹⁴⁸ FREEMAN, M. A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3: The best interests of the child. 2007. s. 60–64

4 Soft-law

4.1 Pojem soft-law

Soft-law hraje v kontextu celé diplomové práce významnou roli, a to zejména s ohledem na rozhodovací praxi Výboru pro práva dítěte, kdy jednotlivá rozhodnutí mají doporučující charakter a nejsou právně závazná. To však nic nemění na faktu, že i takto koncipovaným pravidlům má být věnována patřičná pozornost, jelikož i přes jejich nezávaznost mají významný vliv. Soft-law hraje zásadní roli v rozvoji mezinárodního práva a obohacuje teorie o mezinárodním závazku. Nicméně, kvůli své nezávazné povaze čelí výzvám v rámci jeho uznání a prosazování.¹⁴⁹

Ve volném překladu je možné termín soft-law označit jako měkké právo, přímo z toho je tak možno dovodit, že síla, respektive závaznost pravidel takto koncipovaných bude odlišná od klasických právních předpisů, které se naopak dají označit jako hard-law, tedy tvrdé právo. Jednoduchým kritériem pro rozlišení těchto dvou typů pravidel je tedy jejich právní síla, respektive jejich závaznost; pod tvrdé právo zařadíme normy, které jsou právně závazné a pod měkké právo zařadíme pak pravidla, která právně závazná nejsou.¹⁵⁰

Senden soft-law definuje jako „*rules of conduct that are laid down in instruments which have not been attributed legally binding force as such, but nevertheless may have certain (indirect) legal effects, and that are aimed at and may produce practical effects*“.¹⁵¹ Ve volném překladu je tak možno soft-law definovat jako určitá pravidla chování, různého charakteru, se kterými jsou spojeny určité (nepřímé) právní účinky a rovněž tak tyto pravidla mohou a mají vyvolávat praktické důsledky, a to i přes to, že jim nebyla přiznána právní závaznost. V souladu s tím je možno zkonstatovat, že i přes právní nezávaznost pravidel soft-law se nejedná o pravidla, která by postrádala vážnosti, avšak důsledky jejich působení vznikají odlišně, než je tomu u tvrdého práva; pro soft-law bude typické působení zejména na morálku a možné politické důsledky. Na rozdíl od hard-law totiž porušení pravidel soft-law vyvolá pouze následek na morální, případně politické úrovni.¹⁵²

Ačkoliv se v rámci mezinárodního práva soft-law pravidla objevují běžně, lze jen stěží najít souhlasné vymezení tohoto pojmu. Výše uvedená definice je pouze jednou z mnoha existujících, když neexistence jednotné definice vyplývá zřejmě i z toho, že se stále jedná o poměrně nový právní

¹⁴⁹ AL SAADI, W. The Philosophy of Soft Law and Its Problems in Contemporary International Law [online]. Regional Studies 2022 [cit. 20-11-2023]. s. 1, 3, 46. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/360246635_The_Philosophy_of_Soft_Law_and_Its_Problems_in_Contemporary_International_Law

¹⁵⁰ SCHAFFER, G. POLLACK, M. A. Hard vs. Soft Law: Alternatives, Complements and Antagonists in International Governance. Minnesota Law Review [online]. 2009 [cit. 01-11-2023]. s. 706-799. Dostupné z: https://www.minnesotalawreview.org/wp-content/uploads/2011/08/ShafferPollack_MLR.pdf

¹⁵¹ SENDEN, L. A. J. Soft Law in European Community Law. Hart Publishing. 2004. s. 112.

¹⁵² SHELTON, D. Commitment and Compliance: The Role of Non Binding Norms in the International Legal System. New York: Oxford University Press. 2000. s. 11

pojem. Je možné najít i takové názory, v rámci nichž autoři soft-law jako právo vůbec neuznávají, a to například s ohledem na to, že označování mezinárodních právních dohod, které nejsou právně vynutitelné, za právo, může způsobit zmatečnost.¹⁵³ Napříč akademickou obcí pak převládá zejména negativní vymezení pojmu, kde jej označují za právo, které není právně závazné, nemá smluvní formu a které není mezinárodním obyčejem.¹⁵⁴

Mezi klíčové rysy můžeme zařadit jeho právní nezávaznost a s tím spojený prostor pro flexibilnější implementaci v rámci národních právních systémů. Závaznost je potřeba v souvislosti se soft-law chápat zejména tak, že ať už pravidlo soft-law pochází od jakéhokoliv institutu, není právně vynutitelné, respektive postižitelné sankcí. Jeho síla spočívá zejména v působení na morální úrovni a případným politickým důsledkům. Flexibilita soft-law pak dává jednotlivým státům zejména možnost upravit a v mezích přizpůsobit jednotlivá pravidla tak, aby vyhovovala co nejlépe jak institutu, který jej vydal, tak rovněž vnitrostátním předpisům a celkovému vnitrostátnímu právnímu režimu i jiným okolnostem, jako je například finanční situace daného státu.

Soft-law může mít různou formu, typicky se ale bude jednat o různá doporučení, směrnice nebo například etické kodexy. V souvislosti s tématem diplomové práce je možno označit jako soft-law rozhodnutí, obecné komentáře i doporučení vydávaná prostřednictvím Výboru pro práva dítěte, potažmo i ostatních lidskoprávních výborů. V souvislosti se soft-law a jeho závazností, se vyznamenal ve svém rozhodnutí č. 1263/2018, z roku 2018, také španělský Nejvyšší soud, který pokládá nerespektování obecných komentářů, v tomto případě konkrétně vydávaných Výborem pro odstranění diskriminace žen, za rozpor s legitimním očekáváním jednotlivce, že budou vnitrostátní orgány rozhodovat v souladu s mezinárodními závazky. Mezinárodním závazkem v tomto ohledu rozumí povinnost respektovat postavení Výboru pro odstranění diskriminace žen, které je mu dáno Úmluvou o odstranění všech forem diskriminace žen.¹⁵⁵

4.2 Dodržování a provádění soft-law na národní úrovni

Na úvod je nutné pravidla soft-law dále rozlišit, a to na primární a sekundární soft-law. Ve smyslu navazujícího textu budu hovořit zejména v kontextu sekundárního soft-law, které poskytuje interpretační vodítko pro hard-law, existuje mezi nimi tedy určitá spojitost a je možno zkonstatovat, že tímto způsobem sekundární soft-law dále rozvíjí smysl hard-law. Naproti tomu pravidla

¹⁵³ GOLDSMITH, J. L., POSNER, Eric A. The Limits of International Law [online]. Oxford University Press. 2005 [cit. 20-11-2023]. s. 81 – 82. Dostupné z: <https://iuristebi.files.wordpress.com/2011/07/the-limits-of-international-law.pdf>

¹⁵⁴ KARLSSON-VINKHUYZEN S., VIHMA, A. Comparing the legitimacy and effectiveness of global hard and soft law: An analytical framework [online]. 2009 [cit. 20-11-2023]. s. 402. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/229867258_Comparing_the_Legitimacy_and_Effectiveness_of_Global_Hard_and_Soft_Law_An_Analytical_Framework

¹⁵⁵ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte: Úvod. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021.

primárního soft-law nejsou s hard-law propojeny. Doktrinárně se primární soft-law dále rozlišuje na přípravné soft-law (*pre-law*), jehož obsah má v budoucnu naplňovat znaky závazných pravidel – hard-law. Druhým typem je samostatné soft law (*para-law*), které slouží jako alternativa pro stanovení nových pravidel, v případě, kde je využití soft-law možno považovat za efektivnější.¹⁵⁶ Lze tak uzavřít, že zatímco sekundární soft-law je široce aplikovatelné, zejména v rozhodovací praxi orgánů veřejné moci, využitelnost primárního soft-law nemá v tomto ohledu přílišnou relevanci, jelikož svojí povahou míří spíše na zákonodárné procesy.

Adresáti jednotlivých pravidel soft-law nejsou vázání pravidlem *pacta sunt servanda*, dodržování je tedy závislé především na morálních, etických, politických, ekonomických nebo psychologických úvahách, v konečném důsledku ale právě tyto mohou vést k závažnějším důsledkům, než by tomu bylo v případě hard-law. Vhodným příkladem mohou být v tomto ohledu varování týkající se vadných výrobků uvedených na trh, kdy právě nezávazný akt, akt soft-law, bude působit na možnost morálního pohoršení společnosti a naproti tomu závazný akt, akt hard-law, bude pomocí určitého oznámení jednoduše zakazovat distribuci vadného výrobku.¹⁵⁷

Adresáti soft-law nejsou vázání užíváním takového pravidla v plné míře, měli by však usilovat o to, aby byl chráněn cíl, který pravidlo sleduje. Prakticky se pak taková norma může objevit například v rámci rozhodnutí veřejných orgánů, kdy v souladu s ní, respektive bez rozporu s takovou, orgán rozhodne a v rámci odůvodnění na její znění odkáže.¹⁵⁸

V rámci České republiky a jejího právního systému je užití soft-law především na úrovni interpretační, tyto normy lze tak použít jako výkladové vodítko pro hard-law.¹⁵⁹ Jak již bylo evokováno výše, pravidla soft-law nejsou závazné pro státy v plném svém znění, ale státy by měly na co nejvyšší možné úrovni respektovat jejich smysl a co nejlépe na vnitrostátní úrovni usilovat o naplnění jednotlivých cílů.

Dodržování mezinárodních závazků podle čl. 1 odst. 2 Ústavy, tedy vázanost České republiky závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva, lze aplikovat v určité míře i na soft-law. Modelovou situací může být například Úmluva o právech dítěte. Ta je součástí českého právního systému, jelikož splňuje požadavky dané Ústavou, jedná se tedy o mezinárodní smlouvu,

¹⁵⁶ HUBKOVÁ, P. Mezinárodní soft law jako koncept v judikatuře správních soudů [online]. Jurisprudence 5/2022. 2022 [cit. 20-11-2023]. s. 3, 5. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/mezinarodni-soft-law-jako-koncept-v-judikature-spravnich-soudu.m-603.html>

¹⁵⁷ FLÜCKIGER, A. Soft Law Instruments in Public Law. In: Ladner, A., Soguel, N., Emery, Y., Weerts, S., Nahrath, S. (eds) Swiss Public Administration [online]. Governance and Public Management. Palgrave Macmillan, Cham., 2019 [cit. 20-11-2023], s. 131-132. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-92381-9_7

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ MIKEŠ P. Aplikace mezinárodního práva v právním řádu ČR pohledem teorie a soudní praxe. Wolters Kluwer Česká republika. 2012. s. 257

kteřou je Česká republika vázána, byla platně ratifikována a uvedena ve Sbírce zákonů.¹⁶⁰ Jedná se tedy o tvrdé právo. Jak bylo ale výše uvedeno, v souvislosti s Úmluvou o právech dítěte ale Výbor pro práva dítěte vydává doporučení, obecné komentáře aj., která jsou pouze soft-law. Orgány veřejné moci by neměly tato pravidla ignorovat, v opačném případě může být jejich jednání protiústavní. K takovému závěru se přiklání i Ústavní soud, jehož vyjádření cituji níže.

V rámci soudních rozhodnutí Ústavního soudu lze pozorovat vzrůstající trend užívání soft-law, který se od počátku rozhodování Ústavní soudu měnil, respektive lze pozorovat, že se s postavením soft-law jako důležitého interpretačního zdroje od počátku Ústavní soud vypořádal po svém. V nález Ústavního soudu sp.zn. Pl. ÚS 9/95 z roku 1996 se soud k soft-law postavil poměrně odmítavě, když konstatoval, že Doporučení Mezinárodní organizace práce č. 68/1944, nemůže být pokládáno za mezinárodní smlouvu podle čl. 10 Ústavy České republiky. Stejně stanovisko zaujal pak v tomto nález také vůči Úmluvě Mezinárodní organizace práce č. 158 ze dne 22. 6. 1982, která ačkoliv je mezinárodní smlouvou, tak nebyla Českou republikou ani jejími předchůdci ratifikována a vyhlášena ve Sbírce zákonů. Z tohoto důvodu pak Ústavní soud tuto Úmluvu neoznačil za předpis spadající pod čl. 10 Ústavy České republiky.¹⁶¹

Odlíšně pak ale Ústavní soud postupoval o pár let později, když naopak soft-law využil jako důležitý interpretační nástroj, konkrétně pak v oblasti regulace nájemného.¹⁶² Zejména soud vycházel z Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vzhledem k jeho obecnosti ale využil také Obecné poznámky Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva č.4 z roku 1991, která poskytují, obdobně jako obecné komentáře u Výboru pro práva dítěte, podrobnější výklad textu mezinárodních smluv.

Dalším důležitým rozhodnutím Ústavního soudu pak může být to s označením I. ÚS 860/15 z roku 2015, kdy se soud vypořádal s otázkou nelidského a ponižujícího zacházení při vyhošťování cizince a souvisejících lidskoprávních hledisek. V rámci toho se soud vyrovnává například se standarty vydávanými Evropským výborem pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále též jen „CPT“), když konstatuje, že *„Při posuzování porušení zářazu špatného zacházení Ústavní soud musí tyto názory CPT zohlednit. CPT je expertní orgán, který na základě svých bohatých zkušeností z návštěv míst, kde se nacházejí osoby zbavené svobody, poskytuje pro různé kontexty výklad pojmů mučení, nelidské a ponižující zacházení. Nejde tedy sice o výklad závažný, ale přesto jde o výklad autoritativní, poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem posílení ochrany osob zbavených svobody*

¹⁶⁰ Tyto požadavky plynou z čl. 10 Ústavy České republiky, zák. č. 1/1993 Sb., která říká, že „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 1996, sp.zn. Pl. ÚS 9/95

¹⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 21. června 2000, sp.zn. Pl. ÚS 3/2000

*před mučením a nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním...*¹⁶³ a dále pak také „I Ústavní soud tak, jak uvedeno výše, stejně jako ostatní orgány České republiky, musí tento právně nezávazný, ale autoritativní výklad právně závazného zákažu špatného zacházení vzít v úvahu. Od výkladu podaného CPT se lze sice na rozdíl od závazného výkladu odchýlit, avšak taková odchylka musí být velmi důkladně a přesvědčivě odůvodněna. V opačném případě, pokud nějaký orgán veřejné moci relevantní výklad podaný CPT ignoruje či se s ním nedostatečně vypořádá, obrozňuje základní ústavní hodnotu, jíž je podle čl. 1 odst. 2 Ústavy vázanost České republiky závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.“¹⁶⁴ I na základě toho je možno pozorovat, jak hluboký vliv může mít soft-law, ačkoli je použito pouze jako interpretační nástroj.

V posledním uvedeném nálezu Ústavní soud i výslovně vyjádřil argument svědčící pro užití standartu CPT, který poskytuje specializovaný pohled na danou problematiku. Domnívám se, že právě třeba i tato skutečnost, tedy že soft-law pravidla jsou vydávány zejména specializovanými orgány, může i do budoucna hrát velkou roli pro jejich častější užívání, a to právě z toho důvodu, že poskytují širší pohled na danou problematiku, a to přímo od odborníků, ve většině případů z několika odlišných států, kteří se danému oboru výhradně věnují. Soft-law je tak schopno přinést do právních systémů na národní úrovni nové úhly pohledu, které by na národní úrovni, i třeba díky nedostatku expertů v dané právní problematice, vůbec vznikat nemusely.

Otázka toho, jestli je takové provádění soft-law na národní úrovni dostatečné je ve značné míře otázkou polemickou. Jak bylo uvedeno, jedná se stále o poměrně nový právní pojem, který si ale postupně nachází své důležité místo i právě na národních úrovních. Jeho využití jako interpretačního nástroje se mi jeví jako vhodné, zejména pak s ohledem na to, jak velké množství soft-law pravidel je ze strany nejrůznějších institutů produkováno. V případě, kdy bychom požadovali od jednotlivých států jeho hlubší implementaci do vnitrostátních úprav by mohlo dojít ke značným problémům, jelikož jak bylo nastíněno výše, právě určitá flexibilita soft-law má za účinek jednodušší dosažení kýženého cíle s ohledem na široké potřeby, respektive tradiční fungování daného státu.

¹⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 27. října 2015, sp.zn. I. ÚS 860/15, bod 59

¹⁶⁴ Tamtéž.

5 Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na fungování Výboru pro práva dítěte, individuální stížnostní proceduru, přezkumu zpráv, vydávání obecných komentářů a dalším činností, včetně souvislostí s ostatními lidskoprávními výbory a pravidly soft-law.

V první části je věnován prostor představení činnosti lidskoprávních výborů, včetně komparze jejich rozhodovací činnosti a snahám o posílení jejich postavení. Na lidskoprávní výbory je nutno nahlížet jako na systém, nikoliv jako na samostatná tělesa. Stěžejním znakem je jejich nezávislost, která je zaručena i prostřednictvím nezávislosti a nestrannosti jednotlivých členů výborů.

Navazující část se pak zabývala tím, jakým způsobem jsou dětská práva v rámci lidskoprávních smluv obecně chráněna. Lze shrnout, že dětská práva jsou komplexním systémem, kdy hranice dětských práv mohou naprosto splývat s hranicemi lidských práv. Děti jsou subjekty, které zejména s ohledem na svůj věk, zasluhují zvláštní ochranu. Mezinárodní smlouvy sledující ochranu lidských práv tak činí různými způsoby; udělují dětem zvláštní práva, náležející pouze jim, kdy na dítě pohlíží jako na zvláštní subjekt anebo v rámci pravidel tuto ochranu provádí pomocí principu nejlepšího zájmu dítěte. Tento princip se stal v celosvětovém měřítku natolik uznávaným, že je možno vést diskuzi o tom, zda je možno o nejlepším zájmu dítěte hovořit jako o mezinárodním obyčeji.

Stěžejní část diplomové práce se však věnovala fungování Výboru pro práva dítěte. Po základním představení toho, jak Výbor funguje, jako i voleb jeho jednotlivých členů, bylo také uvedeno, jaký vliv na jeho fungování mají děti. Děti nejsou pouze předmětem ochrany, ale rovněž se aktivně podílejí na jeho fungování. Výbor rovněž dbá na osvětu, a to například prostřednictvím zmíněných Dnů obecné diskuze či dalších akcí, které mají za cíl co nejvíce rozšířit povědomí o jednotlivých právech dítěte, případně přinést další možnosti zlepšení v této oblasti.

Pozornost byla věnována rovněž Úmluvě o právech dítěte, stejně tak jako souvisejícím opčním protokolům, zejména pak Opčním protokolu zavádějící postup předkládání oznámení Výboru pro práva dítěte. Tato část vymezuje, jakým způsobem je prováděna individuální stížnostní procedura a rovněž je na tomto místě uveden zatím jediný případ, kdy se této procedury zúčastnila také Česká republika, a to v případě, kdy byly děti odebrány z péče biologické rodiny a umístěny do ústavního zařízení, což bylo ze strany Výboru značně kritizováno a byly navrženy možnosti zlepšení pro obdobné případy. Mimo individuální oznámení se část věnuje i mezistátním oznámením nebo nezávislému vyšetřování, které Výbor činí z vlastní iniciativy.

V další části je prostor věnován mechanismu přezkumu zpráv, prostřednictvím něž Výbor vykonává monitoring nad implementací jednotlivých práv plynoucích z Úmluvy o právech dítěte. Byly popsány jednotlivé požadavky na státy podávané zprávy, včetně toho, jakým způsobem jsou následně zprávy přezkoumávány Výborem. Smluvní strany budou v následujících letech plynule přecházet na zjednodušený systém podávání zpráv, který je zde rovněž vysvětlen. V souvislosti s tím je na tomto místě uveden další praktický příklad se zaměřením na Českou republiku, sice přezkum doporučení Výboru k páté a šesté pravidelné zprávě, v němž Výbor doporučuje například absolutní zrušení sňatků osob pod osmnáct let, věnuje se romským dětem a otevírá také otázku náhradní péče.

Nebyla opominuta ani činnost Výboru pro práva dítěte v rámci produkce obecných komentářů, které poskytují důležité interpretační vodítko. V současné době existuje celkem 26 takových komentářů. Pro účely diplomové práce je rozebrán poslední publikovaný, tedy Obecný komentář č. 26 z roku 2023, věnující se dětským právům v kontextu životního prostředí a klimatických změn. Tento komentář je přelomový, a to i na základě toho, že poprvé oficiálně uznává práva dětí na život v čistém, zdravém a udržitelném životním prostředí. V rámci kontextu klimatických změn je rovněž věnován prostor úvahám vlivu klimatických změn na práva dítěte, je zmíněn také případ *Sacchi proti Argentíně*, který se stal předmětem rozhodovací praxe Výboru pro práva dítěte v rámci individuální stížnostní procedury. Dále je věnována pozornost Obecnému komentáři č. 14, který se věnuje nejlepšímu zájmu dítěte. Princip nejlepšího zájmu dítěte je stěžejním principem v rámci ochrany dětských práv. Určení toho, co je v nejlepším zájmu dítěte, je silně individuální a při posuzování by měl být brán ohled mimo jiné na věk, pohlaví, úroveň vyspělosti, zkušenosti, příslušnost k menšinové skupině, fyzické, smyslové či mentální postižení.

Závěrečná kapitola diplomové se věnuje vymezení pojmu soft-law, jeho závaznosti, dodržování a provádění na národní úrovni. Lze shrnout, že ačkoliv se jedná o nezávazná pravidla, jejich vliv na vnitrostátní právo se nedá popřít. Je zde opět uveden příklad související s Českou republikou, u níž je možno pozorovat rostoucí trend užívání soft-law i v rámci rozhodovací činnosti Ústavního soudu, který jej pokládá za důležitý interpretační nástroj a odchýlení od takto stanovených pravidel vnímá jako možný rozpor s ústavností.

6 Seznam použitých zdrojů

Monografie a sborníky

BUEREN, G.V. The International Law on the Rights of the Child. Martinus Nijhoff Publisher. 1995. 435 s.

BRZOBOHATÝ R. Ideové a metodologické předpoklady přístupu založeného na právech dítěte. In: JÍLEK D., ČECHOVÁ I. (eds.). Aktuální otázky ochrany práv dětí, Informování dětí o jejich právech. Česko-britská o.p.s. 2017. s. 250-291

DETRICK, S., DOEK J., CANTWELL N. The United Nations Convention on the Rights of the Child: a guide to the "Travaux préparatoires". Kluwer Academic Publishers, 1992. 712 s.

FLÜCKIGER, A. Soft Law Instruments in Public Law. In: LADNER, A., SOGUEL, N., EMERY, Y., WEERTS, S., NAHRATH, S. (eds) Swiss Public Administration [online]. Governance and Public Management. Palgrave Macmillan, Cham., 2019 [cit. 20-11-2023]. 373 s. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-92381-9_7

FORTIN, J. Children's rights and the developing law. Cambridge University Press. 2009, 641 s.

FREEMAN, M. A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3: The best interests of the child. 2007. 79 s.

FREEMAN, M. Children's rights as human rights: Reading the UNCRC. In: In: QVORTRUP J., CORSARO W.A., HONIG MS. (eds) The Palgrave Handbook of Childhood Studies. Palgrave macmillan. 2012. s. 373 – 393.

GOLDSMITH, J. L., POSNER, Eric A. The Limits of International Law [online]. Oxford University Press. 2005 [cit. 20-11-2023]. 262 s. Dostupné z: <https://iuristebi.files.wordpress.com/2011/07/the-limits-of-international-law.pdf>

INTERNATIONAL SERVICE FOR HUMAN RIGHTS. A simple guide to the UN Treaty bodies System [online]. 2015 [cit. 01-11-2023]. 72 s. Dostupné z: https://ishr.ch/sites/default/files/article/files/ishr_simpleguide_eng_web.pdf

JÍLEK, D. Jak porozumět nejlepším zájmům dítěte. In: JÍLEK, D. – POŘÍZEK, P. Pobyt cizinců, vybrané právní problémy (sborník ze semináře) [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv,

2013 [cit. 20-11-2023]. s. 303 – 333. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/Pobyt_cizincu_2013.pdf

KARLSSON-VINKHUYZEN S., VIHMA, A. Comparing the legitimacy and effectiveness of global hard and soft law: An analytical framework [online]. 2009 [cit. 20-11-2023]. s. 400-420. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/229867258 Comparing the Legitimacy and Effectiveness of Global Hard and Soft Law An Analytical Framework](https://www.researchgate.net/publication/229867258_Comparing_the_Legitimacy_and_Effectiveness_of_Global_Hard_and_Soft_Law_An_Analytical_Framework)

MIKEŠ P. Aplikace mezinárodního práva v právním řádu ČR pohledem teorie a soudní praxe. Wolters Kluwer Česká republika. 2012. 309 s.

RUGGIERO R. Article 3: The best interest of the child. In: LANSDOWN G., RUGGIERO R., VAGHRI Z., ZERMATTEN J. Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child [online]. 2022 [cit. 20-11-2023]. 431 s. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/357555317 Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child An Analysis of Attributes An Analysis of Attributes](https://www.researchgate.net/publication/357555317_Monitoring_State_Compliance_with_the_UN_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_An_Analysis_of_Attributes_An_Analysis_of_Attributes)

SCHAFFER, G. POLLACK, M. A. Hard vs. Soft Law: Alternatives, Complements and Antagonists in International Governance. Minnesota Law Review [online]. 2009 [cit. 01-11-2023]. 798 s. Dostupné z: https://www.minnesotalawreview.org/wp-content/uploads/2011/08/ShafferPollack_MLR.pdf

SENDEN, L. A. J. Soft Law in European Community Law [online]. Hart Publishing. 2004. 533 s.

SHELTON, D. Commitment and Compliance: The Role of Non Binding Norms in the International Legal System. New York: Oxford University Press. 2000. 556 s.

UNITED NATIONS, HUMAN RIGHTS; OFFICE OF THE HIGHT COMMISSIONER. Handbook for human rights treaty body members [online]. United Nations, New York and Geneva, 2015 [cit. 01-11-2023]. 98 s. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_PUB_15_2_TB_Handbook_EN.pdf

UNITED NATIONS, HUMAN RIGHTS; OFFICE OF THE HIGHT COMMISSIONER. The United Nations Human Rights Treaty System [online]. United Nations, New York and Geneva,

2012 [cit. 01-11-2023]. Fact sheet No. 30/Rev. 1. 74 s. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet30Rev1.pdf>

UNITED NATIONS, HUMAN RIGHTS; OFFICE OF THE HIGHT COMMISSIONER. Human rights treaty bodies and election of treaty body members: A Guide for United Nations Delegates Based in New York [online]. United Nations, Department of Public Informations. 2012 [cit. 01-11-2023]. 32 s. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/TB/ElectionsGuide.pdf>

ŠTURMA, P. Mezinárodní obyčej. In: HENDRYCH D. a kol. Právníký slovník. Praha: C. H. Beck. 2009

Odborné články

ALSTON, P. The Unborn Child and Abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child. Human Rights Quarterly [online]. The Johns Hopkins University Press. 1990 [cit. 01-11-2023]. s. 156 – 178. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762174?origin=crossref>

ALWAN, B. WADI, S. Transformation International Rules Convention to Custom. Journal of Juridical and Political Science [online]. 2022 [cit. 20-11-2023]. s. 107 – 145. Dostupné z: <https://www.iasj.net/iasj/article/239555>

AL SAADI, W. The Philosophy of Soft Law and Its Problems in Contemporary International Law [online]. Regional Studies. 2022 [cit. 20-11-2023]. 46 s. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/360246635_The_Philosophy_of_Soft_Law_and_Its_Problems_in_Contemporary_International_Law

COWLEY-CUNNINGHAM, M. ROGERS, E. CAREY, A. The Psychological Society of Ireland's (PSI) response to the call from the United Nations (UN) Committee on the Rights of the Child: Draft General Comment No. 26. Specific Rights of the Convention as They Relate to the Environment and Climate Change [online]. 2023 [cit. 20-11-2023]. 7 s. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/368503228_The_Psychological_Society_of_Ireland%27s_PSI_response_to_the_call_from_the_United_Nations_UN_Committee_on_the_Rights_of_the_Child_Draft_General_Comment_No_26_Specific_Rights_of_the_Convention_as_They_Re

CUSACK, S., PUSEY L. CEDAW and the Rights to Non-Discrimination and Equality. Melbourne Journal of International Law [online]. roč. 14. 2013 [cit. 20-11-2023]. 39 s. Dostupné z: https://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0003/1687440/03Cusack1.pdf

KECSKÉS, G. LUX, Á. There is no plan(et) B - environmental “crossroads' of children's rights [online]. Hungarian Journal of Legal Studies. 2023 [cit. 20-11-2023]. 28 s. Dostupné z: <https://akjournals.com/view/journals/2052/aop/article-10.1556-2052.2023.00440/article-10.1556-2052.2023.00440.xml?body=pdf-26836>

HUBKOVÁ, P. Mezinárodní soft law jako koncept v judikatuře správních soudů [online]. Jurisprudence 5/2022. 2022 [cit. 20-11-2023]. 10 s. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/mezinarodni-soft-law-jako-koncept-v-judikature-spravnich-soudu.m-603.html>

KONEVA A. Strengthening the Human Rights Treaty Body System Today: Achievements and Challenges. [online] Conference Paper; 2018 2nd International Conference on Education Science and Economic Management (ICESEM 2018). 2018 [cit. 20-11-2023]. s. 112 – 120. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/327521349_Strengthening_the_Human_Rights_Treaty_Body_System_Today_Achievements_and_Challenges

SUPAAT D. Establishing the best interests of the child rule as an international custom [online]. International Journal of Business, Economics and Law, Vol. 5, Issue 4. 2014 [cit. 20-11-2023]. s. 109 – 114. Dostupné z: <https://ijbel.com/wp-content/uploads/2014/12/LAW-48-Establishing-The-Best-Interests-Of-The-Child-Rule-As-An-International-Customs.pdf>

STAPARSKI, T. Climate changes in the practice of the UN committee on the rights of a child [online]. Pravo - teorija i praksa. 40. 2023 [cit. 20-11-2023]. s. 101 – 111. Dostupné z: <https://casopis.pravni-fakultet.edu.rs/index.php/ltp/issue/view/81>

SUEDI, Y. (2023). Litigating Climate Change before the Committee on the Rights of the Child in *Sacchi v Argentina et al. : Breaking New Ground?* [online]. Nordic Journal of Human Rights. 40. 2023 [cit. 01-11-2023]. s. 549 – 567. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/18918131.2022.2160093?needAccess=true>

VERHEY, B. Child Soldiers: Preventing, Demobilizing and Reintegrating [online]. World Bank. 2001 [cit. 01-11-2023]. 37 s. Dostupné z: <https://people.umass.edu/~educ870/PostConflict/resources/ChildSoldiers-BVerthey.pdf>

Komentáře

DETRICK, S., A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child. Martinus Nijhoff Publishers, 1999. 790 s.

DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. Úmluva o právech dítěte. Komentář. Wolters Kluwer ČR. 2021. 705 s.

Mezinárodní smlouvy, opční protokoly

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1979) (*Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen*)

Convention on the Rights of the Child (1989) (*Úmluva o právech dítěte*)

Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) (*Úmluva o právech osob se zdravotním zdravotním postižením*)

International Covenant on Civil and Political Rights (1966) (*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*)

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict (2000) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*)

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography (2002) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie*)

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, čl. 2 (2012) (*Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení*)

Vienna Convention on the Law of Treaties (1969) (*Vídeňská úmluva o smluvním právu*)

Obecné komentáře

General comment no. 5 (2003): General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, CRC/GC/2003/5 (2003)

General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (2013) (CRC/C/GC/14)

General comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24) (CRC/C/GC/15)

General comment No. 16 (2013) on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights (CRC/C/GC/16)

General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31) (CRC/C/GC/17)

Joint general comment No. 18 of of the Committee on the Rights of the Child and joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on harmful practices (CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18)

General comment No. 19 (2016) on public budgeting for the realization of children's rights (CRC/C/GC/19)

General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence (CRC/C/GC/20)

General comment No. 21 (2017) on children in street situations (CRC/C/GC/21)

Joint General Comment No. 3 of the CMW and No. 22 of the CRC in the context of International Migration: General principles (CRC/C/GC/22)

Joint General Comment No. 4 of the CMW and No. 23 of the CRC in the context of International Migration: States parties' obligations in particular with respect to countries of transit and destination (CRC/C/GC/23)

General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system (CRC/C/GC/24)

General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment (CRC/C/GC/25)

General comment No. 26 (2023) on children's rights and the environment with a special focus on climate change (CRC/C/GC/26)

Ostatní mezinárodní zdroje

Committee on the Rights of the Child: Rules of procedure, CRC/C/4/Rev.5 (2019)

Committee on the Rights of the Child: Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child (CRC/C/58 Rev. 3) (2015)

Committee on the Rights of the Child: Views adopted by the Committee under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, concerning communication No. 139/2021 (CRC/C/93/D/139/2021)

Committee on the Rights of the Child: Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Czechia, odst. 54 (CRC/C/CZE/CO/5-6)

Marrakech Statement on strengthening the relationship between national human rights institutions and the human rights treaty bodies system (2010)

Resolution A/RES/54/263 adopted by the General Assembly (2001)

Resolution A/RES/66/138 adopted by the General Assembly (2012)

Resolution A/RES/68/268 adopted by the General Assembly (2014)

Vnitrostátní předpisy

Ústava České republiky, zák. č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 45/2003 Sb. m. s.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 74/2012 Sb. m. s.

Vnitrostátní rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 1996, sp.zn. Pl. ÚS 9/95

Nález Ústavního soudu ze dne 21. června 2000, sp.zn. Pl. ÚS 3/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

Nález Ústavního soudu ze dne 27. října 2015, sp.zn. I. ÚS 860/15, bod 59

Internetové příspěvky

2021 day of general discussion: Children's rights and alternative care. *ohchr.org* [online]. 2021 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/events/days-general-discussion-dgd/2021/2021-day-general-discussion-childrens-rights-and>

About early warning and urgent procedures. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cerd/about-early-warning-and-urgent-procedures>

Complaints about human rights violations. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/complaints-about-human-rights-violations>

Information for children. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/information-children>

List of issues. *crcreporting.childrightsconnect.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://crcreporting.childrightsconnect.org/convention-on-the-rights-of-the-child-list-of-issues/>

Reporting guidelines. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/reporting-guidelines>

Status of ratification, interactive dashboard. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://indicators.ohchr.org/>

Treaty based bodies. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://research.un.org/en/docs/humanrights/treaties>

Úmluva o právech dítěte. *vlada.cz* [online]. 2021 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

What treaty bodies do. *ohchr.org* [online]. 2023 [cit. 01-11-2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/what-treaty-bodies-do>

7 Abstrakt

Diplomová práce se věnuje Výboru pro práva dítěte, který je jedním z lidskoprávních výborů Organizace spojených národů. V rámci práce je věnován prostor rovněž některým z dalších lidskoprávních výborů a stejně tak je v poslední části práce věnován prostor výkladu tzv. soft-law a jeho provádění na národní úrovni.

Převážnou část však tvoří vysvětlení pravomocí Výboru pro práva dítěte, zejména pak individuální stížnostní procedury, podávání periodických zpráv a jejich přezkumu a tvorbě obecných komentářů.

Cílem diplomové práce je vytvoření komplexního pohledu na činnost Výboru pro práva dítěte, jeho rozhodovací praxi, včetně analýzy jeho rozhodnutí v posledních letech. Mimo to diplomová práce rovněž odpovídá na otázku toho, jak je obecně prováděna individuální stížnostní procedura spadající pod Úmluvu o právech dítěte a vymezuje rozdíly mezi činnostmi některých z lidskoprávních výborů. V oblasti tzv. soft-law se pak diplomová práce věnuje tomu, jak je toto právo prováděno a dodržováno na národní úrovni a polemizuje o tom, zda je toto provádění dostatečné.

8 Abstract

The thesis focuses on the Committee on the Rights of the Child, which is one of the human rights committees of the United Nations. Within the thesis, space is also devoted to some of the other human rights committees, as well as to the interpretation of soft-law and its implementation at the national level in the last part of the thesis.

The major part, however, is an explanation of the powers of the Committee on the Rights of the Child, in particular the individual complaints procedure, the submission and review of periodic reports and the production of general comments.

The aim of the thesis is to develop a complete view of the work of the Committee on the Rights of the Child, its decision-making practice, including an analysis of its decisions in recent years. In addition, the thesis also answers the question of how the individual complaints procedure is generally implemented under the Convention on the Rights of the Child and delineates the differences between the activities of some of the human rights committees. In the area of soft-law, the thesis then looks at how this law is implemented and upheld at the national level and questions whether this implementation is adequate.

9 Klíčová slova

Výbor pro práva dítěte; Úmluva o právech dítěte; lidská práva; práva dítěte; mezinárodněprávní ochrana dítěte; soft-law; Organizace spojených národů; lidskoprávní výbory

10 Key words

Committee on the Rights of the Child; Convention on the Rights of the Child; human rights; child rights; international law protection of the child; soft-law; United Nations; human rights committees